

รายงานเบื้องต้น
การเสริมสร้างคุณธรรม
ในระบบการศึกษาไทย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

๓๗๐.๑๑๔

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ส ๖๕๑ ๖

รายงานเบื้องต้น การเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย

: กรุงเทพฯ, ๒๕๕๐

๙๓ หน้า

ISBN : 978 - 974 - 559 - 939 - 0

๑. การศึกษากับคุณธรรม - ไทย

๒. ชื่อเรื่อง

รายงานเบื้องต้น การเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย

สิ่งพิมพ์ สกศ.

อันดับที่ ๑๔/๒๕๕๐

พิมพ์ครั้งที่ 1

มกราคม ๒๕๕๐

จำนวนพิมพ์

๓,๐๐๐ เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่

สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

๙๙/๒๐ ถนนสุขุมวิท เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทร : ๐-๒๖๖๘-๗๑๒๓ ต่อ ๒๓๒๕

โทรสาร : ๐-๒๒๔๓-๗๙๑๔

Web Site : <http://www.onec.go.th>

สำนักพิมพ์

ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น

๓๒/๙๙ ซอยรามอินทรา ๖๕ ถนนรามอินทรา

แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน กรุงเทพฯ ๑๐๒๒๐

โทรศัพท์ : ๐-๒๕๐๙-๔๔๙๙

โทรสาร : ๐-๒๕๐๕-๔๕๕๖

คำนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๔๙ ระบุถึงสาเหตุของการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๔๙ โดยปรารถนาที่จะแก้ไขความเสื่อมศรัทธาในการบริหารราชการแผ่นดิน วิกฤติการณ์ร้ายแรงทางการเมือง การปกครอง และปัญหาความขัดแย้งในหมู่ประชาชนจนเสื่อมความ "รัก รัก สามัคคี" จึงมีความจำเป็นรีบด่วนที่จะต้องฟื้นฟูความ "รัก รัก สามัคคี" ระบบเศรษฐกิจ ความสงบเรียบร้อย และระบบคุณธรรมที่ดีงาม "การศึกษา" จึงต้องเข้ามามีบทบาทที่สำคัญในการสร้างและพัฒนาคณะ และสังคมให้เข้มแข็ง อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์ บนพื้นฐานของคุณธรรม

เพื่อให้ทิศทางและเป้าหมายการจัดการศึกษาของประเทศ สอดรับกับแนวทางดังกล่าวข้างต้น นโยบายด้านการศึกษาจึงเร่งรัด การปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ คำนึงถึงการพัฒนา คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ เสริมสร้างความตระหนักใน คุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิธีประชาธิปไตย พัฒนาคณะโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของ กระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา เพื่อให้การศึกษาสร้างคน และสร้างความรู้สู่สังคม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ในฐานะหน่วยงานหลัก

ที่ได้รับมอบหมายให้ประสานและจัดทำนโยบาย ยุทธศาสตร์การจัดการ การศึกษาที่ใช้คุณธรรมนำความรู้ จึงได้จัดทำเอกสารฉบับนี้ขึ้น เพื่อ วัตถุประสงค์ ๒ ประการคือ ๑. รวบรวม และสรุปองค์ความรู้เบื้องต้น ที่เกี่ยวข้องกับ นิยาม ความหมาย และสถานภาพการจัดการศึกษาที่ เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างคุณธรรม ด้วยเจตนาให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ร่วม คิดและทำความเข้าใจให้ตรงกัน ๒. เพื่อเป็นเอกสาร ประกอบการขอ อนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย ต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๔๙ โดยสาระแบ่ง เป็นสามส่วนคือ ส่วนแรกว่าด้วยนโยบายรัฐบาล ด้านสังคมที่เกี่ยวข้อง กับการศึกษาในเรื่องคุณธรรม และเจตนารมณ์ ของกระทรวง ศึกษาธิการ ส่วนที่สองเป็นประมวลสรุปสังเคราะห์ องค์ความรู้และ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ส่วนที่สามเป็นกรอบแนวคิด และร่างยุทธศาสตร์ การเสริมสร้างคุณธรรม ในระบบการศึกษาไทย แนวทางการดำเนินงาน โครงการคุณธรรมนำความ รู้ของกระทรวงศึกษาธิการ และเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จ

สุดท้ายนี้สำนักงานฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารฉบับนี้จะเป็น เอกสารเบื้องต้นที่เป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการร่วมคิด ทำความเข้าใจให้ตรงกัน เพื่อการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบ การศึกษาไทย

นายอำรุง จันทวานิช
เลขาธิการสภาการศึกษา

สารบัญ

	หน้า
๑. ความนำ	๑
๒. นโยบายรัฐบาลด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ในประเด็นเรื่องคุณธรรม	๓
๓. เจตนารมณ์ของกระทรวงศึกษาธิการ	๗
๔. ประมวลสรุป/สังเคราะห์องค์ความรู้เบื้องต้น	๘
๔.๑ นิยาม ความหมาย " คุณธรรม จริยธรรม "	๘
๔.๒ คุณธรรมที่พึงประสงค์	๑๐
๔.๓ สรุปผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๒
๔.๓.๑ โครงการวิธีการเรียนรู้ของคนไทย	๑๒
๔.๓.๒ โครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบ การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมที่บูรณาการ กิจกรรมการเรียนรู้ ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ครอบครัว และชุมชน : ๕ กรณีศึกษา	๓๒
๔.๓.๓ ผลงานศึกษา วิจัยของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนา พลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)	๓๘
๕. กรอบแนวคิด ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างคุณธรรม ในระบบการศึกษาไทย	๗๐
ยุทธศาสตร์ที่ ๑ เครือข่าย ขยายผล บ้าน วัด โรงเรียน	๗๐

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ต้นแบบ สืบทอด	๗๑
ยุทธศาสตร์ที่ ๓ รณรงค์ สร้างเจตคติ ปรับพฤติกรรม	๗๒
๖. แนวทางการดำเนินงาน โครงการคุณธรรมนำความรู้ ของกระทรวงศึกษาธิการ	๗๕
๗. กลไกเชิงยุทธศาสตร์ : เจ็อนไขสู่ความสำเร็จ	๗๕
บรรณานุกรม	๗๙
ภาคผนวก	
- คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ ๔๕๘/๒๕๔๙	๘๕
- โครงการคุณธรรมนำความรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา	๕๔
- คณะผู้จัดทำรายงาน	๙๓

รายงานเบื้องต้น

การเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย

๑. ทบทวน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ (๒๕๔๕ : ๕) ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาว่าต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมาตรฐานการศึกษาของชาติ (๒๕๔๗ : ๔) ซึ่งประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้กำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองไทยและพลโลกไว้ในมาตรฐานที่ ๑ พร้อมทั้งกำหนดตัวบ่งชี้ ๕ ด้านได้แก่ ๑) กำลังกาย กำลังใจที่สมบูรณ์ ๒) ความรู้และทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการดำรงชีวิตและการพัฒนาสังคม ๓) ทักษะการเรียนรู้และการปรับตัว ๔) ทักษะทางสังคม ๕) คุณธรรม จิตสาธารณะ และจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก

ลักษณะดังกล่าวข้างต้นเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา แต่ยังมีคำถามที่เป็นข้อสงสัยว่า การศึกษาที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันสามารถสร้างสรรค์คุณลักษณะดังกล่าวได้เพียงใด จากภาพข่าวที่ปรากฏตามสื่อมวลชนสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาสังคมที่เสื่อมถอย

ด้านคุณธรรม ข้อมูลจากโครงการเฝ้าระวังสถานการณ์เด็กไทย ของสถาบันรามจิตติ พบว่าปัจจุบันเด็กและเยาวชนไทยอยู่ใน สถานการณ์ที่น่าเป็นห่วงหลายด้าน ขณะเดียวกันคนไทยกำลังประสบ ปัญหาวิกฤตค่านิยมที่เป็นผลกระทบจากการเลือนไหลทางวัฒนธรรม ต่างชาติเข้าสู่ประเทศทั้งทางสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยขาดการ คัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมที่ดีงาม ทำให้คุณธรรม และจริยธรรม ของคนไทยลดลงโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยน ไป ทำให้สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนามี บทบาทในการอบรมเลี้ยงดู ให้ความรู้ ปลูกฝัง คุณธรรมและจริยธรรม ลดน้อยลง นำไปสู่ค่านิยมและพฤติกรรมที่เน้น วัตถุนิยมและบริโภคนิยมเพิ่มมากขึ้น

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔) กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ " สังคม อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม ..." การพัฒนาคนจึงต้องมุ่งให้มีคุณภาพ พร้อมคุณธรรมและรอบรู้อย่างเท่าทัน เกิดภูมิคุ้มกัน กระบวนการ พัฒนาดังกล่าวจะสำเร็จได้ต้องเชื่อมโยงความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำกันอย่างจริงจัง ต่อเนื่องของ ๓ สถาบันหลักในการอบรมเลี้ยงดู ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา

๒. นโยบายรัฐบาลด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และประเด็นคุณธรรม

คณะรัฐมนตรี โดยพลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี แถลงนโยบายต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๙ ณ อาคารรัฐสภา ในประเด็นด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และคุณธรรม จริยธรรม ดังนี้

ข้อ ๓.๑ ส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ความสมานฉันท์ ของคนในชาติ ให้เกิดความร่วมมือกันในการกอบกู้และฟื้นฟู ประเทศชาติในทุกด้าน โดยการสรุปบทเรียนจากปัญหาความแตกแยก ร้าวฉานและความล้มเหลวในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวในอดีต เพื่อนำมาปรับความเข้าใจของประชาชน สร้างกระบวนการแก้ไขปัญหาที่เน้นความสมานฉันท์ของคนในชาติ พร้อมทั้งส่งเสริม เผยแพร่ตัวอย่างของความร่วมมือที่ดีและมีความสุขของทุกชุมชน อย่างต่อเนื่อง

ข้อ ๓.๒ จัดทำแผนปฏิรูปสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน อย่างสมานฉันท์ บนพื้นฐานคุณธรรมร่วมกับภาคประชาชน ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ ภาคสื่อมวลชน และสถาบันศาสนา เพื่อสร้างสังคมไทยที่ไม่ทอดทิ้งกัน สังคมที่ชุมชนท้องถิ่นและ ประชาสังคมเข้มแข็ง สังคมคุณธรรม และสังคมประชาธิปไตย

ข้อ ๓.๓ เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรม นำความรู้ จะขยายโอกาสทางการศึกษาของประชาชนให้กว้างขวาง และทั่วถึง เสริมสร้างความตระหนักในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีชีวิตประชาธิปไตย พัฒนาคน โดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง ความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา จัดการศึกษาที่เน้นการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่ สถานศึกษาและท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชน

ข้อ ๓.๗ ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีสันติสุขอย่างยั่งยืนบนฐานของวัฒนธรรมไทย และใช้สื่อทุกรูปแบบในการสร้างสรรค์สังคม รักษาสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชาติ และความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณของความเป็นไทย ตลอดจนสร้างความสามัคคี เอื้ออาทรสมานฉันท์ของสังคมและประเทศชาติ

นอกจากนี้ ยังมีนโยบายด้านอื่นๆ ที่มีส่วนในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ดังนี้

นโยบาย	ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง
<p>๑. นโยบายด้านการปฏิรูปการเมืองการปกครองและการบริหาร</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เสริมสร้างมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ประพฤติมิชอบ ในภาคการเมือง และภาคราชการ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ... - จัดทำแผนแม่บทพัฒนาการเมืองที่เสริมสร้างระบบคุณธรรม จริยธรรมทางการเมือง วัฒนธรรมและการเรียนรู้ใหม่ทางการเมือง... - มุ่งเน้นการบริหารทรัพยากรบุคคล และการจัดองค์กรภาครัฐ ให้สอดคล้องกับทิศทางการนำพาประเทศสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน สังคมมีความเข้มแข็ง และประชาชนมีความสุขด้วยการดำรงชีพตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง...
<p>๒. นโยบายด้านเศรษฐกิจ ยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การใช้หลักคุณธรรมกำกับการพัฒนาเศรษฐกิจในระบบตลาดเสรี</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ภาคเศรษฐกิจระบบตลาด ให้กลไกการตลาดสามารถ ดำเนินการได้อย่างเต็มที่ภายใต้หลักคุณธรรมและการสร้างความเป็นธรรมในภาคเศรษฐกิจ ขจัดการดำเนินการที่มีผลประโยชน์ทับซ้อน และการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนบุคคล...

นโยบาย	ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง
	<p>- โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ... สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ ยึดมั่นความซื่อสัตย์ สุจริต คุณธรรม จริยธรรม เพื่อสร้างมาตรฐานการบริหารจัดการ โครงการที่ดี</p> <p>- โครงสร้างพื้นฐานทางปัญญา... เร่งรัดให้มีการสร้างปัญญาในสังคม เพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียง</p>
๓. นโยบายด้านการต่างประเทศ	<p>- รัฐบาลมุ่งมั่นในการส่งเสริมผลประโยชน์ของชาติ เสริมสร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นของประชาคมระหว่างประเทศ... สานต่อความร่วมมือระหว่างประเทศบนพื้นฐานของคุณธรรม ความโปร่งใส ค่านิยม ประชาธิปไตย...</p>
๔. นโยบายด้านการรักษาความมั่นคงแห่งรัฐ	<p>- ส่งเสริมการผนึกกำลังระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคมและภาควิชาการ เพื่อการป้องกันประเทศอย่างต่อเนื่อง ไนยามปกติ. เพื่อให้ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่งภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความสมานฉันท์ สามารถป้องกัน บรรเทา และแก้ไขปัญหาที่สำคัญของชาติ</p>

๓. เจตนารมณ์ของกระทรวงศึกษาธิการ

จากนโยบายรัฐบาลที่แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการโดยการนำของศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศนโยบายและทิศทางหลักในการปฏิรูปการศึกษา ยึด"คุณธรรมนำความรู้" ในการจัดการศึกษา เนื่องจากสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการปฏิรูปการเมือง เกิดจากปัญหาคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม วิถีประชาธิปไตย ความแตกแยกนำไปสู่การขาดความสามัคคี ขาดความสมานฉันท์ ดังนั้นการเสริมสร้างคุณธรรม ความตระหนักรู้ สำนึกในค่านิยมและวิถีประชาธิปไตย ความสมานฉันท์ สันติวิธี เพื่อนำมาซึ่งสันติสุข จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน

ทิศทางและเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาจึงมุ่งที่จะเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย โดยร่วมคิด ร่วมทำ เชื่อมโยงและเสริมสร้างความเข้มแข็งในบทบาทของ ๓ สถาบันหลัก คือสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา ที่เรียกว่า "บวร" (บ้าน วัด/สถาบันศาสนา โรงเรียน) เพื่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนการศึกษาที่ใช้คุณธรรมนำความรู้

๔. ประมวลสรุป/สังเคราะห์องค์ความรู้เบื้องต้น

๔.๑ นิยาม ความหมาย "คุณธรรม จริยธรรม"

"คุณธรรม"

คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติฝ่ายดีโดยส่วนเดียว เป็นที่ตั้งหรือเป็นประโยชน์แก่สันติภาพหรือสันติสุขจึงเป็นที่ต้องการของมนุษย์ คุณธรรมเป็นสิ่งที่ต้องอบรมโดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดขึ้นเหมาะสมกับที่เราต้องการ - ท่านพุทธทาสภิกขุ

คุณธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณความดีงาม สภาพที่เกื้อกูล - พระราชวรมุนี

คุณธรรม เป็นเรื่องของความจริงแท้หรือสัจธรรม คุณธรรมทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติที่ดี ทำให้เกิดการรักษาศีล คุณธรรมเป็นตัวหลักและกระจายออกเป็นจริยธรรมและจรรยาบรรณ - พระเมธีธรรมาภรณ์

คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี - พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน

คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นความดีงาม เป็นมโนธรรม เป็นเครื่องประคับประคองใจให้เกลียดความชั่ว กลัวบาป ใฝ่ความดี และเป็นเครื่องกระตุ้นผลักดันให้เกิดความรู้สึกผิดชอบ เกิดจิตสำนึกที่ดีที่มีความสงบเย็นภายใน - ประมวลจากการประชุมระดมความคิด

"จริยธรรม"

จริยธรรม หมายถึง ระเบียบปฏิบัติที่มุ่งปฏิบัติเพื่อให้เกิดความผาสุกในสังคม เป็นสิ่งที่มนุษย์ทำขึ้น แต่งขึ้นตามเหตุผลของมนุษย์เอง หรือตามความต้องการของมนุษย์ - พุทธทาสภิกขุ

จริยธรรม หมายถึง การนำความรู้ในความจริงหรือกฎธรรมชาติไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ดีงาม อันจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม - พระราชวรมุนี

จริยธรรม หมายถึง การดำเนินการให้สอดคล้องกับสัจธรรม จริยธรรมจึงเป็นหลักแห่งความประพฤติที่ดีงามเพื่อประโยชน์ตนและสังคม - พระเมธีธรรมาภรณ์

จริยธรรม หมายถึง แนวทางในการประพฤติเพื่อให้อยู่ร่วมกันได้อย่างร่มเย็นในสังคม - สาโรช บัวศรี

จริยธรรม หมายถึง ประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติ หรือมาตรฐานของความประพฤติ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีความสำคัญและการตัดสินใจ - กิรติ บุญเจือ

จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม - พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน

จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ยึดประพฤติปฏิบัติ มีพฤติกรรมที่ดีงามต้องประสงค์ของสังคมเป็นหลักหรือกรอบที่ทุกคนกำหนดไว้ เป็นแนวปฏิบัติสำหรับสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม เกิดความสงบร่มเย็นเป็นสุข เกิดความรักสามัคคี เกิดความอบอุ่น มั่นคงและปลอดภัยในการดำรงชีวิต เช่น ศีลธรรม

กฎหมาย ธรรมเนียม ประเพณี เป็นต้น - ประมวลจากการประชุม
ระดมความคิด

๔.๒ คุณธรรมที่พึงประสงค์

เพื่อให้การสร้างสังคมไทยเป็นสังคมที่มีคุณธรรมนำ
การพัฒนา มีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์บนพื้นฐาน
ของคุณธรรม บรรลุตามเจตนารมณ์ของรัฐบาล สังคมคุณธรรม
ควรประกอบด้วยคุณธรรมที่พึงประสงค์อย่างน้อย ๘ ประการ ดังนี้
(ศ. ประเวศ วะสี, คุณธรรมนำการพัฒนา ยุทธศาสตร์สังคมคุณธรรม,
๒๕๕๙)

๑. ความซื่อสัตย์สุจริต

๒. ความมีน้ำใจ ความไม่ทอดทิ้งกัน ความมีจิตสาธารณะ
รับผิดชอบต่อส่วนรวม

๓. มีความขยันขันแข็ง อดทน อดกลั้น พึ่งตนเองได้ ไม่มัวเมา
ในอบายมุข

๔. มีสัมมาชีพ มีความพอเพียง

๕. มีความเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของ
คนทุกคน สามารถรวมตัวร่วมคิด ร่วมทำอย่างเสมอภาค

๖. อนุรักษ์วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
มีการใช้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

๗. มีความยุติธรรมและแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

๘. มีการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ผลการสังเคราะห์คุณลักษณะที่ดีของคนไทยที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดในมาตรฐานการศึกษาชาติ และชุดของคุณธรรมระดับบุคคล เพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวมตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จากการวิเคราะห์ของไกรยุทธ ธีรตยานันท์ (๒๕๓๑) ซึ่งใช้เป็นกรอบในงานวิจัยของสุวิมล ว่องวานิช และนางลักษณ์ วิรัชชัย (๒๕๔๓) พบว่าคุณลักษณะที่จำเป็นต้องพัฒนา ๓ ด้าน (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม ๒๕๔๙ :๑๐) ได้แก่

๑. คุณลักษณะด้านคุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่เป็นสภาพความดีงามในด้านต่างๆ รวม ๔ ชุด ได้แก่

๑.๑ คุณธรรมที่เป็นปัจจัยแรงผลักดัน หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้กระทำการใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความสามารถพึ่งตนเอง และการมีวินัย

๑.๒ คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้กระทำการใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ฉันทะ สัจจะ ความรับผิดชอบ ความสำนึกในหน้าที่ และความกตัญญู

๑.๓ คุณธรรมที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้ง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยยึดประวิงหรือตักเตือนให้กระทำการใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่ ความมีสติและรอบคอบ และความตั้งใจให้ดี

๑.๔ คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุน หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยส่งเสริมให้กระทำการใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่ ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน ความเอื้อเฟื้อต่อกัน

ความไม่เห็นแก่ตัว ความไม่เอาใจเอาเปรียบผู้อื่น และความอะลุ่มอล่วย ถ้อยที่ถ้อยอาศัย

๒. คุณลักษณะด้านสังคม หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความมีกิริยามารยาท การปรับตัว ความตรงต่อเวลา ความสุภาพ การมีสัมมาคารวะ การพูดจาไพเราะ และความอ่อนน้อมถ่อมตน

๓. คุณลักษณะด้านการเรียนรู้ หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหาความรู้การทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆ เช่น ความใฝ่เรียนใฝ่รู้ ความรักโรงเรียนและความรักการอ่าน

๔.๓ สรุปผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๔.๓.๑ โครงการวิธีการเรียนรู้ ของคนไทย (สกศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๖)

นายปองพล อดิเรกสาร รองนายกรัฐมนตรีกำกับดูแลงานด้านการศึกษาและอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เห็นความสำคัญพร้อมทั้งต้องการให้ทุกภาคส่วนของสังคมไทยร่วมกันคิด และกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคอนไทย โดยมอบหมายให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่องวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับคนไทย

สำนักงานฯ จึงได้จัดทำโครงการวิธีการเรียนรู้ของคนไทย เพื่อศึกษาวิจัยถึงคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ การศึกษา และวิจัยถึงวิธีการเรียนรู้ของคนไทยตั้งแต่เกิดจนบรรลุนิติภาวะว่า

สมควรจะเรียนรู้เรื่องใดบ้างเพื่อเป็นฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไปในอนาคต รวมทั้งดำเนินการวิจัยเพื่อเป็นกรณีศึกษา และเปรียบเทียบต่างประเทศ โดยมีการดำเนินงานในช่วงปี ๒๕๔๕ - ๒๕๔๖ ผลงานวิจัยรวมทั้งสิ้น ๖ เรื่อง ได้แก่

๑. ยุทธศาสตร์ของสังคมไทยในการสร้างวิถีการเรียนรู้ โดย ดร. อุทัย ดุลยเกษม

๒. ภาพอนาคตและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย โดย ศ. ดร. เกียรติศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์

๓. วิถีการเรียนรู้ : คุณลักษณะที่คาดหวังในช่วงวัย โดย ศ. สุমন อมรวีวัฒน์

๔. คุณลักษณะและวิถีการเรียนรู้ของคนญี่ปุ่น โดย ศ. นพ. สมอาจ วงษ์ขมทอง

๕. คุณลักษณะและวิถีการเรียนรู้ของคนอังกฤษ โดย รศ.ดร.สมพงษ์ จิตระดับ

ซึ่งมีสาระสำคัญโดยสรุป เป็นดังนี้

๑. ยุทธศาสตร์ของสังคมไทยในการสร้างวิถีการเรียนรู้

เมื่อพิจารณาถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย ทั้งในส่วนที่เป็นคุณลักษณะร่วมและในส่วนที่เป็นคุณลักษณะเฉพาะ เห็นได้ค่อนข้างชัดเจนว่าคุณลักษณะหลายประการโดยเฉพาะส่วนที่เป็นเรื่องคุณค่า เช่น ความสามัคคี ความเมตตา การปฏิบัติที่ประนีประนอมและการให้อภัย การรักและนิยมในวิถีการ

อิทธิงธรรม หรือแม้แต่การใฝ่รู้ เป็นต้น เป็นคุณลักษณะที่คนส่วนมาก เรียนรู้จากสถาบันครอบครัวในช่วงวัยที่ยังเป็นเด็ก อย่างที่เรียกกันว่า เป็น Childhood Socialization คุณลักษณะเหล่านี้ จะดำรงคงทนอยู่ ได้ นานมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมที่คน ๆ นั้นมี ปฏิสัมพันธ์ด้วยเมื่อเขาเติบโตขึ้น แต่โดยปรกติแล้วคุณลักษณะที่เป็น เรื่อง "คุณค่า" ทำนองนี้ ถ้ามีการเรียนรู้จากระบบครอบครัวก็มัก จะอยู่ คงทนพอสมควร

สำหรับคุณลักษณะอื่นๆ มักจะเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ประกอบกันและมีลักษณะเป็นแบบปฏิสัมพันธ์ (Interaction) มากกว่า เป็นการเรียนรู้แบบตรงๆ โดยทั่วไปแล้วแหล่งเรียนรู้และแหล่งที่เป็น ตัวเสริมสร้างคุณลักษณะเหล่านี้มีอยู่ประมาณ ๘ แหล่ง

(๑) ระบบครอบครัว ซึ่งหมายรวมถึงระบบเครือญาติด้วยการเรียนรู้จากระบบครอบครัวจะเป็นการเสริมสร้างคุณลักษณะ ที่สำคัญหลายประการดังได้กล่าวแล้ว

(๒) ชุมชน ชุมชนแต่ละแห่งมีลักษณะเหมือนกันบ้าง ต่างกันบ้าง เพราะฉะนั้นสมาชิกในแต่ละชุมชนก็เรียนรู้ในบางสิ่ง บางอย่างแตกต่างกัน เช่น คนในชุมชนชนบทอาจเรียนรู้เรื่อง ความอาหารต่อชุมชนและระบบนิเวศจากการมีปฏิสัมพันธ์กับ โครงสร้างของระบบนิเวศในชุมชนได้ดี ในขณะที่คนในชุมชนเมือง อาจเรียนรู้เรื่องการรู้จักปรับตัวในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงได้ดี กว่าคนในชนบท เป็นต้น

(๓) กลุ่มเพื่อนร่วมวัย โดยธรรมชาติของมนุษย์แล้ว การเรียนรู้ในแนวระนาบจะเรียนได้มากกว่าและยั่งยืนกว่าการเรียนรู้

แบบแนวตั้ง ด้วยเหตุนี้ วิธีการเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อนจึงเป็นการเรียนรู้ที่ช่วยสร้างคุณลักษณะสำคัญๆ ได้หลายประการ เช่น ความกล้าหาญ การทำงานเป็นทีม หรือการปรับตัว เป็นต้น

(๔) องค์กรทางศาสนา องค์กรทางศาสนาทุกศาสนาที่ส่วนอย่างสำคัญในการเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งหล่อหลอมคุณลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณลักษณะสำคัญที่เกี่ยวกับระบบคุณค่าเช่น ความเมตตากรุณา การให้อภัย การมีความอดกลั้น

(๕) แหล่งอาชีพทั้งที่เป็นแหล่งอาชีพสมัยใหม่และแหล่งอาชีพแบบดั้งเดิม ล้วนแต่ช่วยในกระบวนการหล่อหลอมบุคลิกภาพ และคุณลักษณะที่สำคัญหลายประการอย่างที่เรียกว่า Professional Socialization Process เช่น คุณลักษณะการทำงานร่วมกันเป็นทีม มีความมานะอดทน อดกลั้น ความรู้สึกรับผิดชอบในงาน เป็นต้น

(๖) สื่อมวลชน ในที่นี้ หมายถึง สื่อแบบดั้งเดิม เช่น การแสดงพื้นบ้านประเภทต่างๆ และสื่อสมัยใหม่ เช่น วิทยุ หนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ เป็นต้น สื่อมวลชนนี้มีส่วนอย่างมาก ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ และช่วยหล่อหลอมคุณลักษณะสำคัญๆ แก่ สมาชิกในสังคม เช่น การใฝ่รู้ การมีความคิดเชิงสร้างสรรค์ การมี ความคิดเชิงวิเคราะห์ เป็นต้น

(๗) องค์กรความรู้ในสังคม ในทุกชุมชนไม่ว่าจะเป็นชุมชนชนบทห่างไกลหรือชุมชนเมืองจะมีกลไกการเรียนรู้ทางสังคมอยู่ทั่วไป เช่น ตลาดประจำหมู่บ้าน แหล่งประกอบการนันทนาการ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น องค์กรความรู้ในสังคมเหล่านี้ นอกจากจะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของสมาชิกแล้ว ยังทำหน้าที่ช่วยหล่อหลอม

คุณลักษณะสำคัญๆ หลายประการ เช่น ความเอื้ออาทรต่อกัน ความสามัคคี เป็นต้น

(๘) ระบบโรงเรียน ถือได้ว่าเป็นองค์กรสมัยใหม่มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ และเป็นทางการมากกว่าแหล่งเรียนรู้ประเภทอื่นๆ อีกทั้งมีศักยภาพในการหล่อหลอมคุณลักษณะสำคัญที่พึงประสงค์ได้หลายประการ เช่น ความใฝ่รู้ การมีความคิดเชิงวิเคราะห์สังเคราะห์ การมีความคิดเชิงสร้างสรรค์และจินตนาการ เป็นต้น แต่ในขณะเดียวกัน ระบบโรงเรียนก็อาจมีข้อจำกัดในการทำหน้าที่หล่อหลอมคุณลักษณะที่พึงประสงค์บางประการเพราะระบบโรงเรียนเป็นระบบที่ได้ปลูกฝังหรือหล่อหลอมคุณค่าบางประการผ่านทางหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) เช่น คุณค่าการแข่งขัน (Competition) มากกว่าคุณค่าความร่วมมือ (Cooperation) คุณค่าการทำอะไรตามกัน (Conformity) ทำให้ไม่สามารถพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างสร้างสรรค์และอย่างมีจินตนาการได้เต็มที่ และคุณค่าด้านการสยบยอมต่ออำนาจ (Submissive to Authority) อันเนื่องมาจากโครงสร้างขององค์กรที่มีโครงสร้างอำนาจแบบ Hierarchy มากกว่าการมีความสัมพันธ์ในแนวนอน

๒. ภาพอนาคตและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย

คุณสมบัติของคนไทยที่พึงประสงค์ ควรมี ๕ มิติหลัก ได้แก่ มิติด้านร่างกาย มิติด้านจิตใจ มิติด้านความรู้ มิติด้านทักษะและ มิติด้านลักษณะชีวิต ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(๑) มิติด้านร่างกาย

ก. มีพัฒนาด้านร่างกายเจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ตามเกณฑ์การพัฒนา ในแต่ละช่วงวัยในด้านต่างๆ เช่น น้ำหนักส่วนสูงและสุขอนามัย

ข. มีพัฒนาการด้านสติปัญญาเจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ ตามเกณฑ์การพัฒนาในแต่ละช่วงวัย

ค. มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ไม่เจ็บป่วยง่าย คือมีสุขภาพที่ดีและปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

(๒) มิติด้านจิตใจ

ก. เป็นผู้ที่รู้จักและเข้าใจตนเองเป็นอย่างดี คือสามารถรับรู้ถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้นแต่ละช่วงเวลา รวมทั้งสามารถจัดการกับสภาวะอารมณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม เป็นผู้ที่รู้จักและเห็นคุณค่าในตนเอง

ข. เป็นผู้ที่รู้จักและเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นได้เป็นอย่างดี คือ สามารถตระหนักรู้ถึงความรู้สึกของผู้อื่นได้ดี มีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถปรับอารมณ์ของตนเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของบุคคลต่างๆ ได้ สามารถสร้างความร่วมมือ ตลอดจนสามารถบริหารความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นให้สามารถยุติลงได้ด้วยดี

ค. เป็นผู้ที่รู้จักและเข้าใจสถานการณ์สภาพแวดล้อมภายนอกต่างๆ ได้เป็นอย่างดี คือ รู้จักและเข้าใจตนเองและผู้อื่นได้ดี สามารถปรับตัวตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ และสามารถที่จะเผชิญและควบคุมสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้

(๓) มิติด้านความรู้

ก. รู้อย่างลึกซึ้งถึงแก่นสาระของวิชา คือ รู้และเข้าใจถึงปรัชญาเบื้องหลัง หลักการและองค์ความรู้ที่สำคัญของสิ่งที่ศึกษา หรือเรียนรู้อันนั้น รวมถึงสามารถก้าวตามทันพัฒนาการในปัจจุบันขององค์ความรู้ในเรื่องนั้น

ข. รู้รอบด้านเชิงสหวิทยาการ คือ รู้และเข้าใจในองค์ความรู้ด้านอื่น นอกเหนือจากสาขาวิชาหลักหรือสิ่งที่ตนเองเชี่ยวชาญ รวมถึงการมีความรอบรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ สภาพการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของชุมชนสังคม และโลกได้อย่างเท่าทัน

ค. รู้ไกลไปถึงอนาคต คือ สามารถคาดการณ์เกี่ยวกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อเตรียมตัวพร้อมเข้าสู่อนาคตได้ตั้งแต่ในปัจจุบัน

(๔) มิติด้านทักษะความสามารถ

ก. ทักษะด้านการคิด คือ ความสามารถในการคิดเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างและสามารถควบคุมให้คิดจนบรรลุเป้าหมายได้ ทักษะการคิดที่สำคัญได้แก่ การคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดเชิงประยุกต์ การคิดเชิงวิเคราะห์ การคิดเชิงเปรียบเทียบ การคิดเชิงสังเคราะห์ การคิดเชิงกลยุทธ์ การคิดเชิงอนาคตและการคิดเชิงบูรณาการ

ข. ทักษะการสื่อสารในที่นี้ครอบคลุมถึงทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน และทักษะการเขียน ซึ่งทักษะการสื่อสารคือ ทักษะในการฟัง พูด อ่านและเขียนได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน กระชับ ครบถ้วน สุภาพ

ค. ทักษะภาษาต่างประเทศ คือ ความสามารถในการพูด การฟัง การอ่านและการเขียนภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษและภาษาอื่น ๆ ที่จำเป็นได้อย่างคล่องแคล่ว ชัดเจน ถูกต้อง มีกาลเทศะและความเหมาะสม

ง. ทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ คือ มีความเข้าใจและความสามารถในการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์สารสนเทศที่จำเป็นในชีวิตได้และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล

จ. ทักษะทางสังคม คือ ความสามารถที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมหรือการเข้าสังคม ซึ่งเป็นความสามารถที่บุคคลจำเป็นต้องมีเพื่อดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขเกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมได้ โดยทักษะทางสังคมที่สำคัญในอนาคต ได้แก่ ทักษะการมีมนุษยสัมพันธ์ ทักษะการปรับตัว และทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น

ฉ. ทักษะการอาชีพ คือ การมีความสามารถและความชำนาญในการประกอบอาชีพหลักที่ตนเองถนัดหรือสนใจ การมีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ และมีความสามารถในการสร้างอาชีพให้กับตนเองได้

ช. ทักษะทางสุนทรียะ คือ การมีความเข้าใจหรือความสามารถในการแสดงออกทางด้านดนตรี การกีฬาหรือศิลปะอย่างสร้างสรรค์

ซ. ทักษะการจัดการ คือ ความสามารถในการวางแผน การจัดองค์กร การจัดหาคน การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า การสั่งงานและการควบคุม การติดตาม

และประเมินผล รวมไปถึงการบริหารเวลาใช้เวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุด

(๕) มิติด้านลักษณะชีวิต คือ มีปรัชญา ความคิดทัศนคติ และอุปนิสัยและสิ่งที่แสดงออก เป็นพฤติกรรมและบุคลิกต่างๆ ที่ดีงามที่มีส่วนในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า โดยลักษณะชีวิตที่พึงประสงค์ คือ ขยัน อดทน และทุ่มเททำงานหนัก มีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ ทำสิ่งต่างๆ อย่างดีเลิศ รักการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีจิตสำนึกประชาธิปไตย เห็นคุณค่าในเอกลักษณ์ความเป็นไทย มีจิตสำนึกเพื่อผู้อื่นและส่วนรวม และประหยัดอดออม

๓. วิธีการเรียนรู้ : คุณลักษณะที่คาดหวังในแต่ละช่วงวัย

ในการวิเคราะห์ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า "รอยต่อของแต่ละช่วงอายุที่เด็กและเยาวชนต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่ผู้อื่นกำหนด..." และ "รอยต่อของแต่ละช่วงชีวิตนี้เองที่เป็นจุดพลิกผันให้บุคคลจะอ่อนแอหรือเข้มแข็งพอในการเผชิญปัญหาชีวิตในช่วงต่อไป..."

แผนภาพที่ ๑ วิธีการเรียนรู้ของเด็กแรกเกิด - อายุ ๓ ปี

ข้อเสนอแนะให้มีการสร้างคุณลักษณะสำคัญและจำเป็น แต่ละช่วงอายุ สรุปได้ดังนี้

(๑) ช่วงอายุ ๐-๓ ปี คุณลักษณะที่พึงประสงค์มี ๑๑ ประการ ดังนี้

- ก. นำหนัก ส่วนสูง กล้ามเนื้อความเคลื่อนไหวพัฒนาเหมาะสมตามวัย
- ข. เส้นใยประสาทของสมองเชื่อมโยงต่อเนื่อง
- ค. สื่อสารทางภาษาและท่าทางได้
- ง. มีสุขนิสัยและพึ่งพาตนเองได้พอเหมาะกับวัย

- จ. ร่าเริง แจ่มใส เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- ฉ. อยู่ร่วมกับผู้ใหญ่และเพื่อนวัยใกล้เคียงกันได้
- ช. มีทักษะซับซ้อนขึ้นตามวัย
- ฌ. ตอบสนองสิ่งเร้าและแรงจูงใจ
- ฉ. มีจินตนาการ
- ญ. เข้าใจเหตุผล
- ฎ. แก้ปัญหา

(๒) ช่วงอายุ ๔-๖ ปี คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ๑๐ ประการ ดังนี้

ก. มีสุขภาพที่ดี เจริญเติบโตตามวัยและมีพฤติกรรมอนามัยที่เหมาะสม

ข. ใช้กล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็กได้อย่างคล่องแคล่วประสานสัมพันธ์กัน

ค. ร่าเริงแจ่มใสมีความสุขและความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น

ง. มีคุณธรรมและจริยธรรม มีวินัยในตนเองและมีความรับผิดชอบ

จ. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับสภาพและวัย

ฉ. อยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ช. รักธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมในถิ่นและความเป็นคนไทย

ฌ. ใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย

ณ. มีความสามารถในการคิด การแก้ปัญหาได้เหมาะสม
กับวัยและมีเจตคติต่อการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ

ณ. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

แผนภาพที่ ๒ คุณลักษณะของเด็กไทย
วิเคราะห์จากพรพระราชทาน

(๓) ช่วงอายุ ๗-๑๒ ปี คุณลักษณะที่พึงประสงค์มี ๓ ประการ ดังนี้

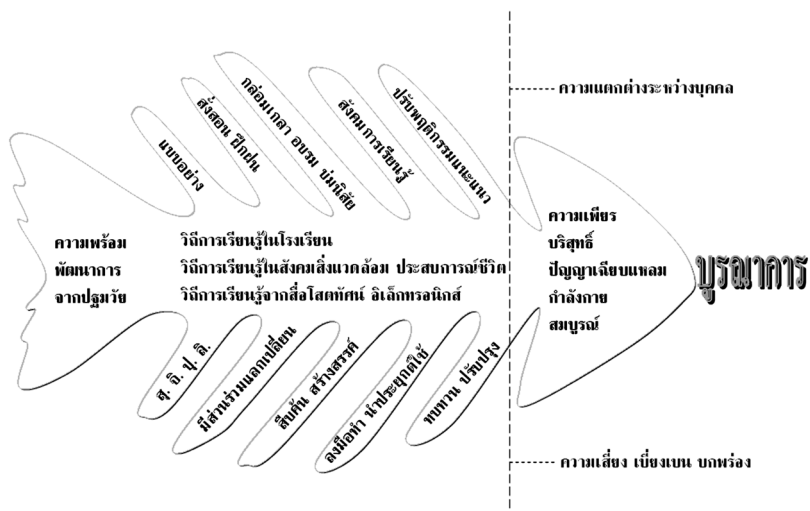
ก. ความเพียรที่บริสุทธิ์ คือ ความขยันหมั่นเพียร ไม่ท้อถอยในกิจการงานที่ตนทำ ซึ่งมีอยู่ ๒ มิติ คือ ความสามารถในการกระทำและคุณธรรม จิตสำนึกในการกระทำ ความสามารถในการกระทำเริ่มจากความรัก ความสนใจ ความใส่ใจในหน้าที่การงาน ทักษะความสามารถที่จะช่วยให้ชีวิตเจริญได้ เช่น ทักษะทางภาษา และการสื่อสาร ทักษะการทำงาน ทักษะทางสังคม ทักษะและกระบวนการเผชิญสถานการณ์ ทักษะชีวิต ทักษะการคิดคำนวณ ทักษะการค้นคว้า ทดลองพิสูจน์เหตุผล ทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะการจัดการ เป็นต้น

ส่วนที่เป็นคุณธรรมและจิตสำนึกในการกระทำ ได้แก่ ความละเอียดซื่อสัตย์สุจริตทั้งในความคิดและการกระทำ ความกตัญญูรู้คุณ ความไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ความจริงใจ ความปรารถนาดีและเอื้อเฟื้อต่อกันและความขยันหมั่นเพียร

ข. ปัญญาที่เฉียบแหลม คือ ความฉลาดรู้ ประกอบด้วย การรู้จักจริง รู้ครบถ้วน รู้เหตุผล รู้เท่าทัน รู้เชื่อมโยงความเป็นไทย กับความรู้สากล รู้จักตนเอง รู้จักสังคมและธรรมชาติแวดล้อม รู้วิธีเรียนรู้ รู้วิธีทำมาหากิน เมื่อรู้แล้วสามารถนำความรู้ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิต ในด้านสติปัญญาความคิดควรมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดต่อเนื่องเชื่อมโยง คิดสุจริต คิดตามเหตุผล คิดเป็นระบบ คิดเร็ว คิดคล่อง คิดละเอียด มีจินตนาการ ตลอดจนสามารถแสดงความคิดเห็นเพื่อสื่อสารแก่ผู้อื่นได้

ค. กำลังกายที่สมบูรณ์ หมายถึง สุขภาวะทั้งทางกาย และทางจิต ทางกายนั้นควรมีความแข็งแรงสมบูรณ์ปราศจากโรค มีภูมิคุ้มกัน ภาวะโภชนาการดี เล่นกีฬา ไร่เริงคล่องแคล่ว

ส่วนด้านสุขภาพจิต ควรมีสภาพจิตใจที่แจ่มใส ไม่เครียด มีสุขภาพจิตดี มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีสุนทรียภาพ ทักษะทางดนตรี ศิลปะและรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

แผนภาพที่ ๓ วิธีการเรียนรู้ของเด็กอายุ ๗ - ๑๒ ปี

(๓) ช่วงอายุ ๑๓-๑๘ ปี คุณลักษณะที่พึงประสงค์ มี ๙ ประการ ดังนี้

ก. รู้จักแสวงหาข้อมูลข่าวสารและความรู้พื้นฐาน ในการทำงานและการประกอบอาชีพ

ข. มีจิตสำนึกในหน้าที่ มีความขยันหมั่นเพียร รักงาน (ฉันทะ) พากเพียรทำงาน (วิริยะ) ตั้งใจมุ่งมั่นทำงาน (จิตตะ) ทบทวนปรับปรุงแก้ไขงานที่ทำให้ดียิ่งขึ้น (วิมังสา)

ค. รู้จักเรียนรู้วิธีการทำงาน

ง. มีความชำนาญในงานที่ถนัด

จ. มีความเชื่อมั่นในตนเอง แต่สามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้

ฉ. มีวินัยในการทำงาน รู้จักการจัดการบริหารเวลาทำงานและการพักผ่อน รวมถึงวิธีการจัดการต่างๆ ในงานอาชีพ

ช. มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงทั้งกายและจิตใจ

ซ. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีสุนทรียภาพและจินตนาการ

ฌ. รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่เพื่อปรับปรุงงานที่ทำให้เหมาะสมกาลสมัยอยู่เสมอ

(๔) ช่วงอายุ ๑๘-๒๐ ปี คุณลักษณะที่พึงประสงค์มี ๗ ประการ ดังนี้

ก. รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี (รวมถึงทักษะการใช้เทคโนโลยีพื้นฐานและทักษะการสื่อสาร)

ข. มีวินัยชีวิตและมีศิลปะการใช้ชีวิตที่มุ่งความเจริญ รวมถึงการรักษาสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ

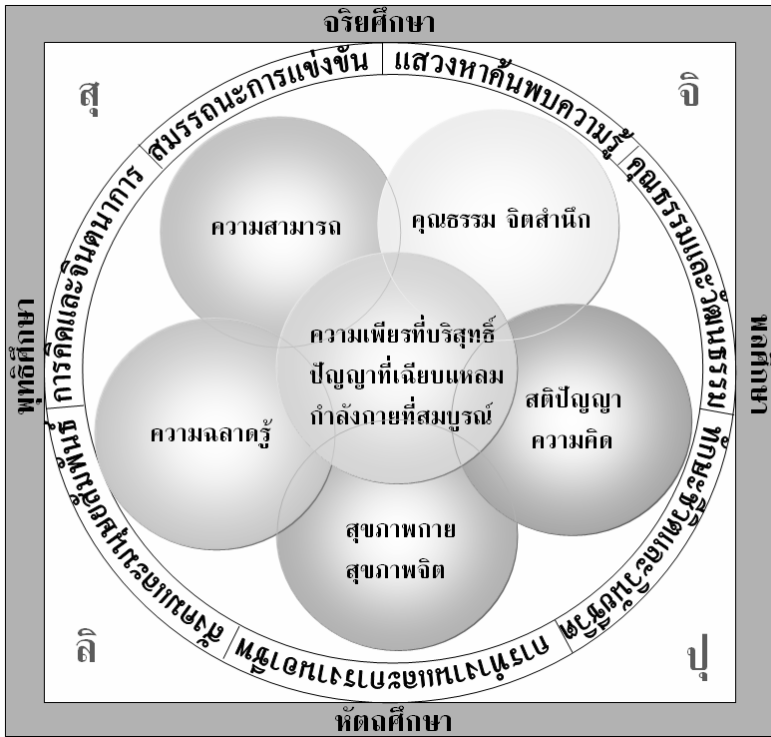
ค. มีจิตสำนึกของการเป็นผู้ประกอบการ พากเพียรทำงานไม่ย่อท้อ

ง. มุ่งพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ (ผสมผสานความเป็นไทย ก้าวไกลสู่สากล รู้รอบ รู้ลึก รู้กว้าง)

จ. มีทัศนคติและค่านิยมให้สมแนวทางเหตุผล (ตามหลักศีลธรรมจรรยา)

ฉ. มีสติ กระตือรือร้น ไม่ตั้งตนอยู่ในความประมาท

ช. แก้ปัญหาและพึ่งตนเองได้ด้วยความรู้คิด คิดวิเคราะห์ ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม (คิดเป็น คิดชอบ คิดแยกกาย)

แผนภาพที่ ๔ วิธีการเรียนรู้ของเด็กอายุ ๑๓ - ๑๔ ปี

๕. คุณลักษณะและวิธีการเรียนรู้ของคณัญ์ปุ่น

๕.๑ คุณลักษณะสำคัญและลักษณะเฉพาะของความเป็นคณัญ์ปุ่น ๑๑ ประการ ดังนี้

- ๑) ตรงต่อเวลา
- ๒) รับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
- ๓) ทำงานอย่างกระตือรือร้น
- ๔) ความสะอาดเป็นระเบียบ

- ๕) อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่พุดโอ้อวด
- ๖) ซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกง
- ๗) มีความจงรักภักดีระลึกถึงบุญคุณ
- ๘) ประหยัด รู้คุณค่าของเงินและสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ
- ๙) พิถีพิถันใส่ใจในรายละเอียด
- ๑๐) แยกแยะเรื่องส่วนตัวและความรับผิดชอบในหน้าที่
- ๑๑) ทำงานเป็นทีม

๔.๒ วิธีการเรียนรู้ของคนญี่ปุ่น จากการศึกษา พบว่าคุณณลักษณะสำคัญและลักษณะเฉพาะของความเป็นคนญี่ปุ่นทั้ง ๑๑ ประการ ได้รับการเรียนรู้และหล่อหลอมจากสถาบันต่าง ๆ เช่น ครอบครัว สถาบันการศึกษาและสถานประกอบการ

๕. คุณลักษณะและวิธีการเรียนรู้ของคนอังกฤษ

๕.๑ คุณลักษณะที่สำคัญและคุณลักษณะเฉพาะของความเป็นคนอังกฤษในภาพรวมมี ๑๔ ประการ ดังนี้

- ๑) ฟึ่งตนเอง
- ๒) ขยันขันแข็ง
- ๓) รักการผจญภัย
- ๔) มีความคิดเป็นอิสระของตนเอง
- ๕) มีความจงรักภักดีต่อเพื่อน

- ๖) ไม่เกรงกลัวศัตรู
- ๗) รักความถูกต้องและยืนหยัดเพื่อความถูกต้อง
- ๘) มีวินัย
- ๙) ทำงานเป็นหมู่คณะและมีความร่วมมือกัน
- ๑๐) มีความเคารพต่อผู้อาวุโสและเจ้านาย
- ๑๑) มีความซื่อตรงและความเสียสละเพื่อหน้าที่
- ๑๒) มีความสามารถในการแข่งขันกันด้วยสมอง
- ๑๓) มีความกล้าได้กล้าเสีย
- ๑๔) มีความคงแก่เรียน

๕.๒ วิธีการเรียนรู้ของคนอังกฤษ จากการศึกษา พบว่า กระบวนการเรียนรู้และหล่อหลอมให้คนอังกฤษมีคุณลักษณะทั้ง ๑๔ ประการนั้นเกิดจากกระบวนการเรียนรู้และหล่อหลอมของระบบ การเลี้ยงดูของครอบครัว สถาบันศาสนา กิจกรรมต่างๆ ในสังคมและ ที่สำคัญที่สุดคือ ระบบโรงเรียน

ระบบการเลี้ยงดูภายในครอบครัวของคนอังกฤษ ได้ปลูกฝังระบบคุณค่าที่สำคัญหลายประการให้แก่เด็ก เช่น การตรงต่อเวลา การรักษาความสะอาด การเป็นตัวของตัวเอง การรักการผจญภัย การมัธยัสถ์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังได้รับการ ตอกย้ำด้วยสถาบันศาสนาและกระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนที่เรียกว่า Public School มีจุดเน้นในด้านการ มีวินัย การเป็นผู้นำ ความเป็นสุภาพบุรุษ มีความเมตตากรุณา อ่อนน้อมถ่อมตน สุภาพเรียบร้อย ซื่อสัตย์สุจริต จงรักภักดีต่อเพื่อน และทำงานเป็นทีม เคารพต่อกฎเกณฑ์หรือกฎหมาย

๖. คุณลักษณะและวิถีการเรียนรู้ของเยาวชนรุ่นใหม่

ควรเป็นดังนี้

ก. ยิ้มอย่างไทย ใจดี มีน้ำใจ ใฝ่สันติ รักความยุติธรรม
ผูกมิตรเป็นเพื่อนกับทุกคน รักธรรมชาติ

ข. มีความมั่นใจในตนเองแบบสากล แต่อ่อนน้อมถ่อมตน
แบบวัฒนธรรมไทย

ค. มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ ภาษา
คอมพิวเตอร์และวัฒนธรรมที่หลากหลาย

ง. รู้จักสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบ จิตสำนึกสาธารณะใน
การเมืองระบอบประชาธิปไตย

จ. ดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง รู้จักพึ่งตนเองได้
มีแนวทางมัชฌิมาปฏิบัติ เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายตามแนวทาง
พุทธศาสนา

ฉ. การเป็นผู้ประกอบการในธุรกิจขนาดกลางและ
ขนาดย่อมได้ มีทักษะการจัดการและการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ช. การรู้จักคุณค่าของตนเอง ยอมรับในความแตกต่าง
แห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนและ
เกิดประโยชน์สุขแก่ทุกฝ่าย

ซ. เป็นคนเก่ง ดี มีความสุข รู้จักปรับตัวเองในกระแส
โลกาภิวัตน์ได้อย่างสมดุล แยกแยะและรู้เท่าทัน

ฅ. มีทักษะชีวิตในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีภูมิ
ด้านทานของจิตใจที่เข้มแข็งจนสามารถปฏิเสธกับภัยอันตรายต่างๆ
ที่กระตุ้นยั่วยุให้หลงผิดได้

ญ. มีความภูมิใจในความเป็นไทย การดำรงรักษาถักทอ
สานต่อวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์
ของตนเองได้

**๔.๓.๒ โครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้าง
คุณธรรม จริยธรรมที่บูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างบ้าน
วัด โรงเรียน ครอบครัว และชุมชน : ๕ กรณีศึกษา (สกศ. ๒๕๔๙)**

**๑. รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ของ
สถาบันครอบครัว**

หลักการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในครอบครัว ๑๐
ประการ

๑. พ่อ-แม่ ญาติผู้ใหญ่ ต้องปฏิบัติตนเป็น
แบบอย่าง ครอบครัวต้องการให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม เรื่องใดต้องทำ
ให้เห็นเป็นแบบอย่าง

๒. พ่อ - แม่ ญาติผู้ใหญ่ ต้องอยู่ให้เห็น เพื่อยืนยัน
ในสิ่งที่สอนว่าถูกต้องดีงาม

๓. ญาติพี่น้อง ญาติมิตร ปฏิบัติให้เห็นเป็น
แบบอย่างเช่นเดียวกัน

๔. พ่อ-แม่ ญาติผู้ใหญ่ ต้องคอยกระตุ้นเตือน
สม่ำเสมอ เพื่อให้ลูกรู้จักคิดวิเคราะห์เหตุการณ์ของสังคมทุกเวลา
ทุกโอกาส

๕. พูดย้ำเตือนบ่อยๆ

๖. พ่อ-แม่ ญาติผู้ใหญ่ต้องมีเกณฑ์ ชัดเจนว่า สิ่งใดดีสมควรปฏิบัติ สิ่งใดไม่ดี สมควรละเว้น เพื่อสมาชิกในครอบครัวสามารถตัดสินใจได้ว่า สิ่งใดดี สมควรปฏิบัติ สิ่งใดไม่ดีสมควรละเว้น เพื่อสมาชิกในครอบครัวสามารถตัดสินใจได้ว่า สิ่งใดที่ดี สมควรปฏิบัติ สิ่งใดไม่ดี ไม่สมควรปฏิบัติ

๗. มีรูปแบบครอบครัว บุคคลที่ดีให้เห็นเป็นแบบอย่าง

๘. มีความเชื่อมั่นในสมาชิกครอบครัว

๙. มีความใกล้ชิดสนิทสนม อบอุ่น และไว้วางใจได้

๑๐. ปลุกฝังทัศนคติในการดำรงตนที่ดี เพื่อเป็นกรอบการดำเนินชีวิตในกายภาพหน้า

๒. รูปแบบการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ของสถาบันการศึกษา

กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมของสถาบันการศึกษา (โรงเรียน) ให้ความสำคัญในการจัดกลไกกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

๑. การจัดสภาพแวดล้อม

๒. การวิเคราะห์แยกแยะดี-ชั่ว

๓. ให้มีสติรู้เท่าทันความคิด และคิดอย่างมีหลักการและเหตุผลมากกว่าใช้อารมณ์

๔. สอนให้รู้และปฏิบัติเป็น

๕. ความรู้เน้นพัฒนากายพัฒนาจิต ที่ไม่ลงลึก

รายละเอียดของแต่ละศาสนาแต่เน้นพฤติกรรมที่แสดงออก ที่ผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ทางปัญญา จิตใจแล้วว่าดีและเหมาะสม ได้แก่ สุขภาพกาย สุขภาพจิต และการแสดงออกที่เกิดจาก จิตคิดดี คิดอย่างมีสติ มีเหตุผล

๖. เน้นการฝึกพฤติกรรมจากต้นแบบที่ดี และสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมที่เหมาะสมกับสังคมไทย

๗. กระบวนการจัดการเรียนรู้นั้น ควรให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเช่นจากสิ่งแวดล้อม จากกรณีปัญหา ในท้องถิ่น และใช้กระบวนการเสริมแรงเพื่อกระตุ้นให้สื่อเกิดการเรียนรู้

๘. กระบวนการวัดผลนั้น ควรยืดหยุ่นตามความเหมาะสมของบริบท ไม่แข็งจนเกินไป

๙. เน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กับบทบาทของครอบครัว โรงเรียน วัด และชุมชน

๑๐. กระบวนการเรียนรู้เกิดได้ทั้งการเรียนรู้ในระบบ การเรียนรู้นอกระบบ และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

องค์ประกอบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษา

๑. บุคลากร ประกอบด้วย บุคลากรในสถานศึกษา เช่น ครู เพื่อน นักเรียน บุคคลากรภายนอกสถานศึกษา ผู้ปกครอง

ผู้นำชุมชน กรรมการสถานศึกษา

๒. สารที่จะอบรม เช่นเดียวกับทุกสถาบันและที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

๓. วิธีการอบรม ชัดเจน ได้แก่ การสอน การฝึกปฏิบัติ การจัดบรรยายภาค การทำให้ตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี การประเมินผลโดยครู กรณีมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และการพัฒนาพฤติกรรมใหม่ กรณีไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน

๔. จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

๓. รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของชุมชน

หลักการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของชุมชน

๑. หลักการประสานสัมพันธ์ เนื่องจากในชุมชนมีสถาบันมากมาย การจะดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และความร่วมมือ ต้องใช้หลักการประสาน

๒. ชุมชนมีหลายลักษณะ ดังนั้น รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จึงขึ้นอยู่กับลักษณะของชุมชนด้วย เช่น ชุมชนเมือง ชุมชนชนบท เป็นต้น

๓. ตั้งเป้าหมายในเรื่องการปลูกฝังจริยธรรม และวิสัยทัศน์ร่วมกัน

๔. ต้องมีกระบวนการในการจัดการความรู้/การบริหารความรู้ของชุมชน เครื่องมือสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม

จริยธรรม คือกระบวนการเรียนรู้

๕. ชุมชนมีทุนทางวัฒนธรรม ทั้งจากบรรพชน จากขนบธรรมเนียมที่เป็นที่ยอมรับในสังคม

๖. ต้องมีปฏิบัติการเสริมสร้างประสบการณ์ให้กับสมาชิกในชุมชน โดยเน้นเรื่องการปลูกจิตสำนึก สร้างความเข้าใจ ประสบการณ์ ให้รู้จักคิดวิเคราะห์สถานการณ์ การประเมินคุณค่า และคัดสรรคุณค่าที่เหมาะสมกับชุมชน

๗. ปัญหาทั้งในและนอกชุมชน ที่มีผลกระทบต่อสมาชิกชุมชน คือ ปัญหา เป็นโจทย์ที่เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ โดยใช้หลักเหตุผล ศาสนธรรมเป็นแนวทาง

กระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของชุมชน ให้ความสำคัญด้านสาระการเรียนรู้ และกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม โดยด้านสาระการเรียนรู้ ควรเน้นเรื่องใกล้ตัวก่อน จากนั้นจึงเน้นเรื่องห่างตัวผู้เรียนออกไป ซึ่งมีกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ดังนี้

๑. การพึ่งตนเอง ความขยันหมั่นเพียรและความรับผิดชอบ โดยน้อมนำหลักการพระพุทธศาสนา และแนวพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

๒. เรื่องการอดออม

๓. เรื่องระเบียบ วินัย กฎหมาย ที่เป็นความรับผิดชอบต่อสังคม

๔. เรื่องการปฏิบัติตามหลักศาสนธรรมที่สำคัญ คือ ละความชั่ว ทำความดีและการน้อมนำสู่การปฏิบัติโดยวิถีแห่งปัญญา ไม่เน้นท่องบทสวดมนต์ แต่เน้นปฏิบัติได้ ปฏิบัติเป็น

๕. เรื่องความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

๔. รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ของสถาบันศาสนา

เนื้อหา มี ๓ ด้านคือ

๑. ด้านพฤติกรรมเน้นเรื่องการมีระเบียบวินัย การปฏิบัติตามกฎหมาย การประหยัดอดออม ความรับผิดชอบ ความขยันและความเสียสละ

๒. ด้านจิตใจ เน้นเรื่องความเชื่อมั่น ความรักและความมุ่งมั่น

๓. ด้านความรู้/ปัญญา เน้นเรื่องความมีคุณวุฒิภาวะทางอารมณ์ ความคิดนวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ จิตสาธารณะ

กระบวนการขัดเกลา ประกอบด้วยบทบาท ๒ ส่วน คือ

๑. ด้านตัวผู้เรียน คือ นักบวช หรือผู้ทำหน้าที่สอนของแต่ละศาสนา ต้องสอนให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตนเอง เป้าหมายของชีวิต สร้างจิตสำนึกที่ดี โดยทำตนให้เป็นแบบอย่าง ที่น่าเลื่อมใส ศรัทธา

๒. ด้านวิธีการอบรมพฤติกรรม โดยการสอน

การฝึกให้ปฏิบัติ และปลูกฝังจิตสำนึกโดยกระตุ้นให้คิด ฝึกสมาธิ จัดบรรยากาศให้แหล่งเรียนรู้และทำบทบาทของสถาบันศาสนาให้ ศูนย์รวมจิตใจของทุกสถาบัน โดยวัตรปฏิบัติของผู้นำศาสนา ความเอื้อ เพื่อ โอบอ้อมอารี เป็นต้น

๔.๓.๓ ผลงานศึกษา วิจัย ของศูนย์ส่งเสริมและ พัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงาน บริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) จัดตั้งขึ้นเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๔๗ เป็นหน่วยงาน เฉพาะด้านภายใต้สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการ และพัฒนาองค์ความรู้ ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนการเสริมหนุน เชื่อม ประสาน เพิ่มพลังเครือข่ายในการพัฒนาคุณธรรมในบริบทต่างๆ ทุกภาคส่วนของสังคม โดยดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ ๕ ด้าน ได้แก่ การเสริมหนุน เชื่อมประสาน เพิ่มพลังเครือข่าย องค์การภาคี การวิจัยและการจัดการความรู้ เสริมหนุนสื่อเพื่อส่งเสริม คุณธรรม รณรงค์สร้างกระแสคุณธรรม และนโยบายส่งเสริมคุณธรรม ซึ่งเมื่อพิจารณาผลจากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า มีองค์ความรู้ และกรณีตัวอย่างที่น่าสนใจและสมควรศึกษาเป็นกรณีตัวอย่างเพื่อ การขยายผลต่อไปในหลายประเด็น/เรื่อง ซึ่งสามารถประมวลสาระ ในเบื้องต้นโดยสรุป ได้ดังนี้

การศึกษาวิจัยรวบรวมองค์ความรู้ด้านคุณธรรม

จริยธรรม

- การวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของประเทศต่างๆ ที่มีภาพลักษณ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นรูปธรรม รวม ๑๐ ประเทศ ซึ่งหลายประเทศมีกระบวนการ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนที่สมควรเป็นกรณีศึกษา สำหรับประเทศไทย อาทิ

๓ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

คนเวียดนามมีเอกลักษณ์และบุคลิกลักษณะเด่น อันได้แก่

- ขยันและอดทน
- รักชาติ
- รักการศึกษาเล่าเรียน
- ยึดถือความกตัญญูกตเวที

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในเวียดนาม เป็นกระบวนการต่อเนื่องตั้งแต่เด็กโดยสอดแทรกอยู่ในคำสอน ของผู้อาวุโส ตลอดจนรูปแบบการเรียนการสอนที่อยู่ในชั้นเรียน คุณธรรมและจริยธรรมที่ชาวเวียดนามส่วนใหญ่ยึดถือเป็นหลักใน การดำรงชีวิต คือ คำสอนของอดีตประธานาธิบดีโฮจิมินห์ ซึ่งจะมีติดประกาศหลักคำสอนสำคัญ ๕ ข้อไว้ตามสถาบันต่างๆ ตั้งแต่ ชั้นอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา ความว่า

- ๑) รักประเทศชาติ รักประชาชน

๒) เรียบแก่ง ทำงานแก่ง

๓) รักษาอนามัยดี

๔) วินัยดี

๕) ซื่อสัตย์ กล้าหาญ

สังคมเวียดนามปลูกฝัง อบรมสั่งสอนแนวทางการดำเนินชีวิตด้วยใจ เยาวชนรุ่นใหม่จะซึมซับ สั่งสอนบุตรหลานในรุ่นถัดไป เป็นเหมือนคำขวัญในโรงเรียนที่ทุกคนท่องได้

สำหรับหลักในการจัดการศึกษาของเวียดนาม มีดังนี้

๑) รัฐกำหนดเป้าหมาย ทิศทางเป็นระบบและเป็นตอน

๒) ส่งเสริมให้แต่ละภูมิภาค มณฑล จังหวัด ดำเนินงานได้เองตามความพร้อม

๓) รวมพลังจากทุกแหล่งเข้ามาร่วมจัดการศึกษา

๔) จัดการศึกษาให้ตอบสนองและใช้ประโยชน์ได้

๕) กำหนดคุณภาพหลายระดับตามความต้องการของตลาด

๖) ยึดหยุ่นให้มีวิธีการและทางเลือกที่หลากหลาย โดยมีแนวนโยบายพื้นฐานทางการศึกษาที่กำหนดไว้ในกฎหมายและเอกสารหลัก ดังนี้

๑) ยกระดับสติปัญญาประชาชน สรรหา ส่งเสริม และใช้ประโยชน์จากกลุ่มอัจฉริยะ

๒) ขยายขอบข่ายของการศึกษาให้ครอบคลุมในทุกวิธีการของการศึกษา

๓) ระดมความร่วมมือจากทุกฝ่าย พัฒนาคุณภาพให้สูงขึ้น

๔) เร่งพัฒนาประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

๕) พัฒนาคนให้สอดคล้องกับอุตสาหกรรมและการพัฒนา รวมทั้งสร้างงานให้ประชาชน

วัฒนธรรมของเวียดนามชอบการแข่งขันทางวิชาการ ยกย่องคนเก่ง ทุกคนใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีนิสัยชอบเอาชนะปัญหาที่ท้าทาย นักเรียนจะให้ความเคารพต่อครูอย่างสูง ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ในวันครูที่เด็ก ๆ แสดงความคารวะและกตัญญูต่อครู แต่โรงเรียนจะมีเพลงสดุดีของตนเพื่อแสดงความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของโรงเรียนและเป็นการสร้างคุณค่าทางคุณธรรมจริยธรรมต่อบุคคลผู้มีพระคุณ อาชีพครูเป็นอาชีพที่มีเกียรติอาชีพหนึ่งในเวียดนาม สังคมเวียดนามให้เกียรติคนมีความรู้ถือว่าคนที่มีความรู้คือคนที่มีคุณค่าต่อสังคม ควรได้รับการยอมรับและไม่เน้นที่ความรู้อย่างเดียวเพราะความรู้ต้องคู่คุณธรรม

คนเวียดนามจะได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทั้งในและนอกโรงเรียน โดยเริ่มจากสถาบันครอบครัว ความเชื่อในลัทธิขงจื้อนับเป็นพื้นฐานในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญ เด็ก ๆ จะได้รับการสั่งสอนจากพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยายถึงสิ่งสำคัญที่ทำให้เป็นเด็กดี ได้แก่ ความรักชาติ ความขยันหมั่นเพียร การศึกษาเล่าเรียน ความกตัญญูกตเวทีก และเมื่อเข้าสู่โรงเรียนก็จะมีวิชาคุณธรรมที่สอนเกี่ยวกับการเป็นคนดีต้องทำอะไร เช่น ต้องช่วยเหลือผู้อื่น รักเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน รักผู้ใหญ่ ช่วยเหลือเด็ก ฯลฯ สิ่งเหล่านี้

ได้บรรจุไว้ในหลักสูตรตั้งแต่ระดับประถมต้นหรืออายุประมาณ ๗ ปี ตัวอย่างในการปฏิรูปการศึกษาของระดับชั้นประถมทางภาคกลางของเวียดนาม มีการกำหนดหัวข้อให้เด็กทำการบ้าน ๕ ข้อ เพื่อซึมซับคุณงามความดีผ่านการเรียนการสอน ดังนี้

๑) วันนี้หนูทำความดีอะไรบ้าง

๒) วันนี้หนูช่วยคุณพ่อคุณแม่ทำงานบ้านอะไรบ้าง

๓) วันนี้ในชุมชนของหนูมีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นบ้าง

๔) ให้อ่านข่าวหนึ่งข่าวเกี่ยวกับประเทศ

๕) ให้อ่านข่าวหนึ่งข่าวเกี่ยวกับสถานการณ์โลก

การบ้านทั้ง ๕ ข้อส่งผลให้เด็กรู้จักตนเอง รู้จักคุณธรรม ความดี จริยธรรม รู้จักชุมชน รู้จักครอบครัว รู้จักประเทศและรู้จักสังคมโลก

ข้อเสนอแนะ

๑) ประเด็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ควรนำมาปรับใช้กับสังคมไทย

- ความกตัญญู รักชาติ การรักษาสมดุลของสภาพแวดล้อม การรักษาสุขภาพ การเป็นคนดีมากกว่าเป็นคนเก่งหรือคนรวย รวมทั้งความมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ อดออม มัธยัสถ์

๒) ปรับนโยบายการศึกษา

- พยายามใช้ศักยภาพของภาคส่วนต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาการศึกษาอย่างแท้จริง ศักดิ์ศรีและคุณค่าของอาชีพครูต้องเรียกกลับคืนมา ไม่ควรเน้นสื่อการสอนที่ไฮเทคเทคโนโลยี

เพียงกระดานดำและชอล์กก็สามารถสอนให้เด็กคิดเป็นได้ ซึ่งปรัชญา การเรียนการสอนของเวียตนามลึกลงซึ่งเน้นการใช้สมองคิด วิเคราะห์ ฝึกทักษะ รัฐควรฟื้นฟูจิตใจ การพัฒนาแก่นธรรมของศาสนา ต่างๆ อย่างจริงจัง

๓) ออกกฎหมายดูแลการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ควบคุมรายการบันเทิงต่างๆ เพื่อการดูแลสังคม

๔) ลงทุนพัฒนาประชาชนของรัฐ เน้นค่านิยมเรื่อง การศึกษา ความมุ่งมั่นอดทน การขวนขวายเรียนรู้อย่างจริงจัง ระบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กผู้มีความสามารถพิเศษ

๕) ปลูกฝังความรักชาติและการใช้ภาษาเป็นสื่อ ในการสร้างสรรค์ความดี โดยประยุกต์กับหลัก การสร้างจิตสาธารณะ (public minded) รักชาติ รักประชาชน รักชุมชน และสร้างสรรค์ ความดี

๖) ต้องเริ่มจากครอบครัว ให้ลูกๆ เห็นความสำคัญ ของการเป็น "คนดี" ให้ถึงแก่นแท้ของคนมากกว่าเปลือก ความสามัคคี ของคนในชาติ การอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจระหว่งวัยที่แตกต่างกัน การให้ลูกทำงานบ้าน อดทนวิธีชีวิตไทยอบอุ่นใกล้ชิด

๗) ควรจับมือกับเวียตนามในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะด้านคุณธรรมและจริยธรรม กำหนดทิศทางของคุณธรรม และจริยธรรมสำหรับครอบครัวและสังคมอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม และมีนโยบายการดูแลเนื้อหาของรายการต่างๆ ที่ผ่านสื่อให้แฝง คุณธรรมเป็นการสอนทางอ้อม

ประเทศศรีลังกา

ในบริบทของประเทศที่ด้อยทางเศรษฐกิจกว่าประเทศไทยมาก แต่การพัฒนาทางคุณธรรมไม่เป็นอุปสรรค เพราะไม่นำเอาการพัฒนาเชิงวัตถุเข้ามาใช้ โดยผู้ที่สืบบทบาทสำคัญในกระบวนการปลูกฝังและหล่อหลอมค่านิยมในเชิงคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน ก็คือ พ่อ-แม่ ตลอดจนผู้อาวุโสในครอบครัว วิถีชีวิตของชาวศรีลังกาที่ส่วนใหญ่เป็นชาวสิงหลที่นับถือศาสนาพุทธ และโรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ กล่าวคือศรีลังกาเป็นสังคมที่ให้ความเคารพต่อผู้ใหญ่เป็นอย่างมากยิ่ง เด็ก ๆ จะได้รับการปลูกฝังให้เชื่อฟังพ่อ-แม่ และผู้ใหญ่ ไม่เถียงต่อปากต่อคำเป็นมีความอ่อนน้อม กตัญญูกตเวทิตาต่อพ่อ-แม่ ซึ่งกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะเริ่มต้นที่ครอบครัว โดยมีสังคมสนับสนุนตอกย้ำว่าคุณธรรมเป็นสิ่งที่ดี เมื่อเด็ก ๆ แสดงความอ่อนน้อม ผู้ให้จะแสดงความชื่นชม ทำให้เด็กเกิดความมั่นใจว่าสิ่งที่ได้รับการปลูกฝังมาในครอบครัวเป็นสิ่งถูกต้อง เมื่อเด็กไปโรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ก็จะได้รับการตอกย้ำ ทุกเช้าพระสงฆ์จะให้ศีลก่อนเข้าชั้นเรียน เด็ก ๆ จะได้รับการปลูกฝังให้รู้จักคุ้นเคยกับขนบประเพณีชาวพุทธ พระสงฆ์ที่อบรมเด็กจะใช้วิธีให้เด็ก ๆ ได้มีโอกาสอาราธนาศีล ทำให้ทุกคนตื่นตัวที่จะต้องรู้จักหน้าที่และทำหน้าที่ด้วยความภาคภูมิใจ ครูผู้สอนในโรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์จะไม่ดูว่าเด็ก สร้างแรงกดดันให้แก่เด็ก แต่จะใช้วิธีการยกย่องผู้ที่ทำตามคำสอน และไม่เน้นเนื้อหาแต่จะเน้นวิธีการ ตลอดจนการจัดกิจกรรมที่เด็กมีส่วนร่วมมากที่สุด ซึ่งกระบวนการเหล่านี้

เป็นสิ่งสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมในด้านความรับผิดชอบให้เกิดแก่เด็ก มีการให้เกียรติและยกย่องในหลายรูปแบบ เช่น นักเรียนรุ่นพี่จะได้รับมอบหมายให้ดูแลรุ่นเล็กโดยรุ่นพี่ทำตัวอย่างรักษาวินัย รักษาความเรียบร้อยของตนเองตั้งแต่การแต่งตัว พุดจาไฟเพราะ มีสัมมาคารวะ นับว่าการหล่อหลอมบุคลิกภาพของคนศรีลังกา มาจากโรงเรียนพุทธศาสนา นอกจากนี้ ความผูกพันกับวิถีชีวิตตาม แนวทางของพุทธที่ปรากฏชัดโดยครอบครัวจะให้ความสำคัญในการ สวดมนต์ร่วมกันในครอบครัวทั้งที่บ้านและวัด ซึ่งทุกเช้าจะมีการ กระจายเสียงนิมนต์พระให้ศีลทางวิทยุกระจายเสียง และไปรับศีลที่วัด ในวันพระ โดยถือว่าวันพระขึ้น ๑๕ ค่ำเป็นวันพระใหญ่จะเป็น วันหยุดราชการ พ่อ-แม่ลูกปู่ย่าตายายไปปฏิบัติธรรมที่วัด

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การหล่อหลอมและปลูกฝังคุณธรรมสำเร็จในวงกว้าง คือ รัฐให้ความสำคัญและเข้ามารับผิดชอบจัดการดูแลเรื่องหลักสูตรการสอนของโรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ โดยผลิตตำราที่ใช้ในการเรียนการสอนพระพุทธรศาสนา และจัดให้ฟรีสำหรับนักเรียนทุกชั้น ส่วนครูผู้สอนมาจากครูโรงเรียนปกติ แต่เป็นครูที่ผ่านหลักสูตรพระพุทธรศาสนาและมีประกาศนียบัตรรับรอง เป็นอาสาสมัครทั้งหมดซึ่งมีถึง ๗๑,๐๐๐ คน แต่รัฐได้ให้ความสำคัญด้วย การจัดงานยกย่องครูที่ทำการสอนมา ๑๐ ปีในระดับจังหวัด มีการจัดฉลองจัดขบวนแห่อย่างสมเกียรติ นอกจากนี้ ในระดับ การศึกษาพระพุทธรศาสนาขั้นสูงสุด คือ ชั้นที่ ๑๐ รัฐจะเป็นผู้ออก ข้อสอบและเป็นผู้ออกไปประกาศนียบัตรแก่นักเรียนที่จบการศึกษา ระดับนี้ นอกจากนี้ นักเรียนชั้น ๑๐ ที่ผ่านหลักสูตรพระพุทธรศาสนา วันอาทิตย์จะได้คะแนน

พิเศษ ๑๐ คะแนนเมื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นวิธีการที่สร้างค่านิยม และตอกย้ำให้เห็นว่ารัฐให้ความสำคัญ ในการปลูกฝังนักเรียนให้มีคุณธรรมในแนวพุทธ

ข้อเสนอแนะ

๑) จัดสัมมนาเพื่อศึกษาปัญหาสังคม เมื่อเข้าใจปัญหาก็นำไปสู่ประยุกต์คุณธรรมและจริยธรรมที่จะมาเป็นตัวเสริมและแก้ไข

๒) จัดการสัมมนาในกลุ่มครูในภูมิภาคต่างๆ เพื่อให้เกิดความตื่นตัวทางคุณธรรม ควรจะกระจายลงไปในระดับโรงเรียน

๓) จัดตั้งคณะทำงานจัดทำหลักสูตรสำหรับการสอนคุณธรรมให้สอดคล้องกันตั้งแต่ระดับอนุบาล จนถึงมัธยมปลาย ทำโครงการนำร่อง

๔) จัดตั้งชมรมครูเพื่อปลูกฝังคุณธรรม โดยต้องมีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาแล้ววิธีการสอน ตลอดจนท่าทีในการปลูกฝังคุณธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

๕) จัดโครงการรณรงค์ค่านิยมใหม่ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย เน้นคนดี (ไม่ใช่คนเก่ง) มีคุณภาพ เอื้อเฟื้อต่อคนอื่น เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม รักษาเวลา กล้ายืนหยัดอยู่กับความถูกต้อง มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักประหยัด รักและอนุรักษ์ธรรมชาติ ฯลฯ

๖) ในระดับโรงเรียนให้มีการประกวดบทความคุณธรรมที่นักเรียนเห็น ชื่นชม ยกย่อง บทความที่ได้รับการคัดเลือก จะได้รับการประกาศเกียรติคุณเป็นชื่อเสียงของโรงเรียน

๓ ประเทศฟินแลนด์

ฟินแลนด์เป็นประเทศที่ได้รับการจัดอันดับจากองค์การความโปร่งใสสากล (Transparency International-TI) ว่าเป็นประเทศที่มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงน้อยที่สุดติดต่อกันหลายปี มีความโปร่งใสในการบริหารรัฐกิจ หรือการบริหารจัดการภาครัฐ สังคมยึดถือร่วมกันในเรื่องจริยธรรมและค่านิยมที่มีรากฐานมาจากศาสนารวมถึงปรัชญาชีวิต อุดมคติทางการเมืองและแนวคิดเรื่องความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความเป็นธรรม ความรับผิดชอบของบุคคลต่อการตัดสินใจในการกระทำของตน สถาบันครอบครัวและระบบการศึกษามีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนค่านิยมดังกล่าว โดยครอบครัวเป็นผู้ฝึกสอนลูกให้เป็นคนซื่อสัตย์อย่างแท้จริง มีวินัยในตนเองและรับผิดชอบต่อการกระทำของตน หัวใจของการเลี้ยงลูกของคนฟินน์คือการเตรียมลูกให้เป็นอิสระ รู้จักดูแลตนเอง ฝึกความรับผิดชอบต่อเริ่มตั้งแต่การบริหารเงินค่าขนมรายสัปดาห์ การตัดสินใจซื้อเสื้อผ้าเด็กจะได้รับการฝึกให้มีวินัยในตนเองอย่างเข้มงวดในการทำกิจกรรมประจำวัน เช่น ไม่ให้ดูโทรทัศน์และเล่นเกมคอมพิวเตอร์ แต่จะอ่านหนังสือให้ฟังหรือพาไปทำกิจกรรมอื่นๆ เช่น วาดน้ำ เล่นสเก็ตน้ำแข็ง เรียนดนตรี เด็กทุกคนจะได้รับบัตรห้องสมุดสาธารณะเมื่อเริ่มอ่านหนังสือได้ ซึ่งห้องสมุดสาธารณะจะมีอยู่ทุกเมือง ชานเมือง และหมู่บ้าน ทั้งนี้ ฟินแลนด์จะให้ความสำคัญสูงในเรื่องความเสมอภาคระหว่างเขตเมืองและชนบท และภูมิภาคต่างๆ โรงเรียนประถมและมัธยมทุกโรงทั่วประเทศมีความพร้อมด้านวัสดุภัณฑ์ทัดเทียมกัน

การศึกษาถือเป็นเครื่องมือทางสังคมที่สำคัญที่สุดในการสร้างสรรค์ชุมชนที่เข้มแข็งมีการสอนคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนตั้งแต่เยาว์วัย รัฐจะไม่สามารถเข้าไปมีอิทธิพลกับสิ่งที่เกิดขึ้นภายในบ้าน แต่เมื่อเด็กเริ่มเข้าเรียนที่โรงเรียนอนุบาล ศูนย์รับเลี้ยงเด็กหรือศูนย์การศึกษาก่อนวัยเรียนในรูปแบบอื่นๆ ฝ่ายศาสนจักรและรัฐจะเริ่มมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนคุณค่าทางคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน ทั้งครูและพยาบาลในระดับการศึกษา ก่อนวัยเรียนจะได้รับการฝึกอบรมทางคุณธรรมจริยธรรมแล้วส่งผ่านค่านิยมสู่เด็ก ในฟินแลนด์ห้ามตีเด็ก หรือทำโทษทางร่างกาย แต่จะใช้วิธีอธิบายซ้ำแล้วซ้ำอีกว่าเด็กทำผิดอะไร ต้องทำให้เด็กเข้าใจว่าสิ่งที่ทำเป็นอันตรายต่อตนเองหรือผู้อื่นอย่างไร ซึ่งกระบวนการลักษณะนี้ ต้องใช้เวลาแต่นับเป็นก้าวแรกที่เด็กได้เรียนรู้การใช้ความรู้สึกและเหตุผลเป็นเครื่องมือหรือมาตรการช่วยการตัดสินใจว่าอะไรผิดอะไรถูก ซึ่งจุดเน้นของการศึกษาก่อนวัยเรียนคือ การให้โอกาสที่เท่าเทียมกันแก่เด็กที่จะได้รับการพัฒนาทักษะเป็นรายบุคคล และได้เรียนรู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่ม พัฒนาให้เด็กมีทักษะทางสังคม มีจริยธรรม สื่อให้เด็กรู้ถึงค่าของสังคม อาทิ ความเสมอภาค ความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคล การดำรงชีวิตและการทำงาน เป็นหมู่คณะ ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการศึกษาภาคบังคับ ๙ ปี มีวัตถุประสงค์คือ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีจิตใจเมตตากรุณา เป็นสมาชิกของสังคมที่มีความรับผิดชอบทางจริยธรรม รวมทั้งมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคในสังคมและให้ผู้เรียนสามารถที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต

การสอนค่านิยมและคุณธรรมเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย เด็กที่พ่อแม่ ชื่นหะเบียนที่สำนักงานศาสนาจะได้สิทธิโดยอัตโนมัติในการเข้าเรียน ศาสนาในโรงเรียนของโบสถ์ ส่วนเด็กที่พ่อแม่ไม่ได้ชื่นหะเบียน จะได้เรียนจริยธรรมในวิชาชีวิตที่โรงเรียนซึ่งทุกคนมีสิทธิ์เข้าเรียน คุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนการศึกษาพื้นฐานและโรงเรียนมัธยมปลาย โดยเนื้อหาสาระจะเปลี่ยนไปตามระดับพัฒนาการทางสมองและจิตใจของเด็ก และแม้ว่ากระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจะขึ้นอยู่กับครูมากก็ตาม แต่การเรียนการสอนค่อนข้างยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการอภิปรายทั่วไปในห้องเรียนเรื่องความถูกต้อง ผิดชั่ว ดี โดยนักเรียนเป็นผู้ให้คำจำกัดความไม่ใช่ครู ครูเพียงแต่ให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคำสอนทางศาสนา ปรัชญาหรือระบบกฎหมาย ทั้งนี้ สังคมที่แวดล้อมโดยรวมมีบทบาทสนับสนุนการสอนจริยธรรมในโรงเรียน เด็กมีความเสมอภาคกัน มาตรฐานโรงเรียนทัดเทียมกันทั้งในเมืองหลวง และชนบทที่ห่างไกล เด็กมัธยมปลายทุกคนต้องสอบให้ผ่านการสอบวัดความรู้เหมือนกันและการโกงในการสอบจะถูกลงโทษแรงมาก ปกติเด็กที่โกงในการสอบจะถูกให้ออกจากโรงเรียนเป็นเวลา ๑ ปี แต่กรณีการสอบวัดความรู้ คนโกงจะถูกห้ามสอบตลอดชีวิตในระดับมหาวิทยาลัย

๓ ประเทศเยอรมัน

จุดเด่นคนเยอรมัน ระบบการศึกษาถูกต้อง

ความเจริญโดยรวมของเยอรมนีเกิดจากการวางแผน การศึกษาที่ถูกต้อง รากฐานการศึกษาตั้งต้นที่อนุบาลสำคัญที่สุด ไม่ต้อง เรียนมาก ให้เด็ก ๆ รักการไปโรงเรียนมีเพื่อนเล่น เล่นมากกว่า เรียน การอบรมสั่งสอนสร้างให้คนเยอรมันรู้จักหน้าที่ของตนเอง ซึ่งตรงต่อ หน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีระเบียบวินัยในการทำงานและ ในการดำรง ชีวิตประจำวัน มีความสะอาดในทุกสถานที่ ประหยัด มัธยัสถ์ มีความ สามัคคีทำงานร่วมกัน มีความคิดพัฒนางานให้ดีขึ้น คุณภาพยิ่งขึ้น มีความมุ่งมั่นให้ผลงานดีกว่าของผู้อื่น วางการฝึกหัดงานระหว่างเรียน ควบคู่ไปด้วย ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติงานไปด้วยกัน ทำทุกอย่างให้ง่าย เข้าใจ " Simplify " ตำราเรียนเขียนให้เข้าใจง่าย ปฏิบัติง่าย

การปลูกฝังคุณธรรมในเด็กปฐมวัยผ่านกระบวนการ สร้างสรรค์ของแกนนำโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นการศึกษากรณีตัวอย่าง การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนอนุบาลหนูน้อย โรงเรียนทอสี และโรงเรียนรุ่งอรุณซึ่งเป็นโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกจาก กรมการศาสนาและกรุงเทพมหานคร ให้เป็นโรงเรียนตัวอย่างในด้านการ จัดการศึกษาที่สามารถบูรณาการหลักศีลธรรม จริยธรรม ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ต่างๆ ได้สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ ในแต่ละวัยของผู้เรียน จากการศึกษา พบว่าทั้ง ๓ โรงเรียนได้นำ หลักธรรม ไตรสิกขา ได้แก่ ศีลหรือพฤติกรรม สมาธิหรือจิตใจ และปัญญา มาเป็นแกนกลางในการจัดการศึกษา มุ่งเน้นการพัฒนา คุณภาพภายในและภายนอกของเด็กไปพร้อมๆ กัน โดย

๑) การพัฒนาภายในหรือแก่นแท้ของชีวิตด้วยการบูรณาการหลักไตรสิกขาของสู่วิถีชีวิต กิจกรรมประจำวัน และกิจกรรมสร้างสรรค์ต่างๆ โดยมุ่งส่งผลหรือพัฒนาการของผู้เรียนตามหลักภาวนา ๔ ได้แก่ กายภาวนา คีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา

๒) การพัฒนาภายนอกหรือการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้เรียนทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งสาระวิชาการ ทักษะการงาน และการดูแล ตนเอง รวมทั้งความสามารถในการระบุคุณค่าแท้ของสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของผู้เรียนตามความเหมาะสม สอดคล้องกับช่วงวัยผ่านกิจกรรมหลากหลายทั้งที่เป็นวิถีชีวิตและ กิจกรรมสร้างสรรค์ต่างๆ

โดยแนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดกับเด็กระดับปฐมวัยนั้นไม่ควรเน้นท่องจำถ้อยคำอย่างเดียว แต่ควรเน้นให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงทั้งการทำกิจกรรมต่างๆ การเล่น ตลอดจนการพูดคุยกัน

- กระบวนการที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรม จำแนกตามหลักไตรสิกขาได้ดังนี้

๑) อริศีลสิกขา ประกอบด้วย ความมีเมตตา ความอ่อนโยน ความมีระเบียบวินัย การเคารพในกฎ กติกา การรู้จักมารยาท ความประณีต ความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น การทำงานร่วมกับผู้อื่น การตรงต่อเวลา การรู้จักเวลา การรู้จัก หน้าที่ของตนเอง การแสดงออกอย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ การพูดจาไพเราะ การทำความเคารพผู้ใหญ่

รูปแบบและแนวทางเพื่อพัฒนามีหลากหลาย เช่น การเคลื่อนไหวประกอบเพลง/จังหวะ การเล่านิทาน การแสดงบทบาทสมมติ การเล่นเกมมีกติกา การตั้งวงสนทนา การบริการผู้อาวุโส การกล่าวคำขอบคุณ ขอโทษ กิจกรรมเหล่านี้เด็กจะปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเกิดเป็นความคุ้นชิน เป็นต้น

๒) อธิจิตตสิกขา ประกอบด้วย การกำกับกาย วาจา ใจให้สงบนิ่ง ความมั่นใจในตัวเอง การมองตนเองในแง่บวก ความภาคภูมิใจในตนเอง ความอดทน ความเสียสละ การรู้จักรอคอย การฝึกสติ สมาธิ การผ่อนคลายจิตใจ การเตรียมพร้อมทางจิตใจ ความละเอียดอ่อน ความรอบคอบ ความตั้งมั่นกับสิ่งที่กำลังทำ

รูปแบบและแนวทางเพื่อพัฒนา ได้แก่ การทำงานศิลปะ การฟังนิทานชาดก การทำพิธีกรรมสร้างสมาธิ การสวดมนต์ ไหว้พระ แผ่เมตตา นั่งสมาธิ และเดินจงกรม การเข้าร่วมพิธีกรรมทางพุทธศาสนา

๓) อธิปัญญาสิกขา ประกอบด้วย การฝึกคิดใคร่ครวญอย่างเป็นเหตุเป็นผล การรับรู้สิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง การแก้ปัญหาสิ่งต่างๆ ตามเหตุปัจจัย การรู้จักและสามารถแยกแยะคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม การสังเกตการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติอย่างเป็นขั้นตอน การลงมือกระทำสิ่งที่สร้างประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น การมองเห็นขั้นตอนการทำงาน การรู้จักตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง การรู้จักความพอดีในการทำสิ่งต่างๆ

รูปแบบและแนวทางเพื่อพัฒนา ได้แก่ การปลูกผัก การทำอาหาร และการทำศิลปะ เด็กได้ฝึกกระบวนการคิดแก้ปัญหา เชื่อมโยงสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้ลงสู่การปฏิบัติจริง รู้จักธรรมชาติของงานที่ทำ

กล่าวโดยสรุป การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งสู่ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจะเน้นวิถีชีวิตของเด็กตั้งแต่การกิน อยู่ ดู ฟัง จนกระทั่งการพัฒนาทักษะทั้งด้านร่างกาย การคิด การกระทำ ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

กรณีศึกษา/ตัวอย่างจากการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ

- โครงการแผนที่คนดี เป็นโครงการที่ได้รับแนวคิดมาจาก ศ.นพ.ประเวศ วะสี ที่กล่าวว่า คนไทยทุกคนล้วนมีดี มีความรู้ในตัวเอง ถ้าเราให้ความสำคัญกับความรู้ในตัวคน คนไทยทุกคนจะมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และคุณค่าความเป็นคนของทุกคนนี้คือ ศีลธรรมพื้นฐานของสังคม กระบวนการแผนที่คนดีเป็นกระบวนการสร้างความสมานฉันท์ในระดับชุมชนหมู่บ้าน ด้วยกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเรียนรู้ (Participatory Learning and Action Research) กับชาวบ้านโดยตรง ประกอบด้วย การสร้างความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ เป็นกัลยาณมิตร สนทนาที่เป็นมิตรและการฟังอย่างลึกซึ้ง บันทึกเรื่องราวและภาพ ตลอดจนวิเคราะห์ข้อมูลจากการบันทึก และถกแถลงเนื้อหาที่ตรงกับความ เป็นจริงและชัดเจนบ่งบอกถึงคุณค่า ความดี ความรู้ ความสามารถของแต่ละคน ตลอดจนดีให้มากที่สุด

และขั้นตอนสุดท้าย คือการสื่อเรื่องราวเหล่านั้นกลับไปยังหมู่บ้าน ด้วยการเผยแพร่ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และวีดิทัศน์ เพื่อสะท้อนคุณค่าของชาวบ้านแต่ละคนให้เกิดการรับรู้อย่างเป็นสาธารณะ ผลที่เกิดขึ้นทันทีก็คือ ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และเกิดความศรัทธาซึ่งกันและกัน เกิดแรงจูงใจอยากร่วมกันทำสิ่งดี ๆ ให้เกิดขึ้นกับชุมชน/หมู่บ้าน ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการหันหน้าเข้าหากันอย่างเป็นทางการที่สามารถพัฒนาเป็นพลังความเข้มแข็งของชุมชนได้ โดยมีการนำร่องใน ๓ หมู่บ้านที่เกาะลันตาใหญ่ จังหวัดกระบี่ ได้แก่ บ้านทุ่งหยีเพ็ง บ้านสังกาอู๋ และบ้านหัวแหลม ซึ่งภายหลังจากประสบกรณีพิบัติสึนามิ กระแสการท่องเที่ยวได้ขยายเพิ่มขึ้นวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเกษตรกรชาวประมงที่หาอยู่หากินค้าขายในท้องถิ่นมาเป็นการรับจ้างเพื่อสร้างรายได้และซื้อสิ่งอุปโภคบริโภคที่อำนวยความสะดวกสบายมีชยะมากมายบนเกาะ และเริ่มเกิดปัญหาวัยรุ่นน เยาวชนเติบโตอย่างไร้ทางเสื่อ ขาดความผูกพันและการอบรมจากครอบครัว เริ่มรับวัฒนธรรมจากชาวต่างชาติ เกิดความแปลกแยกของผู้คนในระดับหมู่บ้านมากขึ้น ดังนั้น การดำเนินโครงการนี้ จึงชักชวนให้เยาวชนในท้องถิ่นมาเป็นผู้ช่วยวิจัยเพื่อเปิดโอกาสให้เขาพัฒนาความสัมพันธ์และรับรู้ข้อมูลที่แท้จริงในระดับบุคคล ครอบครัว ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจสถานการณ์ ผลกระทบ และสื่อสารเพื่อการแก้ปัญหา ร่วมกัน

"แผนที่คนดี" หมายถึง กระบวนการสำรวจ รับรู้ สังเกต และบันทึกเพื่อระบุถึงคุณค่า ความสามารถและความดีงามตามความเป็นจริงในระดับหมู่บ้าน ชุมชน ท้องถิ่น ซึ่งเป็นศีลธรรมพื้นฐาน

ของสังคม นอกจากนี้ ยังประกอบด้วยมิติอื่นๆ ที่เป็นความรู้ ความคิดและเป็นประสบการณ์ที่ยังปะปนกันระหว่างการถ่ายทอด และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างกว้างขวาง หลากหลายรูปแบบในบริบท ต่างๆ

ข้อเสนอแนะ

๑) กระบวนการเสริมหลักสูตรการเรียนรู้โดยใช้ คุณธรรม จริยธรรมเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนในโรงเรียน การเรียนรู้ในระบบการศึกษาควรเริ่มต้นจากการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์และฝึกฝนกระบวนการเรียนรู้ ผ่านการปฏิบัติใกล้ชิดกับชุมชน คือการเรียนรู้จากชุมชนจะสร้างเสริม สภาวะความเคารพ ความรู้ในตัวคนมากกว่าการเคารพความรู้ในหนังสือ โดยการค้นหาคุณค่าความดีงามที่มีอยู่ในชุมชน มาประมวลสะท้อน กลับไปยังชุมชนเพื่อให้กระบวนการทั้งหมดครอบคลุมกระบวนการทางปัญญา เพื่อพัฒนา ศักยภาพการเรียนรู้ของบุคคล

๒) การนำกระบวนการที่ได้ไปเป็นฐานของงานพัฒนา โดยอิงพื้นที่เป็นหลัก (Area-Based) โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการออกแบบการวิจัย

๓) ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัยเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และนโยบายการส่งเสริมศีลธรรม ควรปรับเปลี่ยนจากวิธีการที่อยู่เพียงแค่การเก็บข้อมูลและทำนายผลว่าเกิดอะไรขึ้นมาเป็น เข้าใจและซาบซึ้งถึงความหมายและประสบการณ์อันหลากหลายของมนุษย์ที่แตกต่างกัน เพราะการกระทำของมนุษย์เกิดจากการแปร ความรู้สึกที่ได้รับมาจากการเผชิญสถานการณ์ต่างๆ มาสู่เจตนา ในการกระทำมากกว่าเพียงแค่โต้ตอบจากตัวกระตุ้นภายนอก ดังนั้น

การซึมซับจากการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลที่ปรากฏเป็นจริง สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งตัวผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัยโดยผ่านเรื่องราวที่เป็นนามธรรมได้ทั้งระดับบุคคลที่ปฏิบัติ ผู้ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ

๔) ควรมีระบบข้อมูลเครือข่ายคุณความดี เพื่อการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเริ่มจากระดับชุมชนขยายสู่ระดับอำเภอ จังหวัด ภาค และประเทศเพื่อให้เกิดพลังสร้างคุณความดีที่เป็นรูปธรรมเต็มทั่วประเทศ

อนึ่ง ศูนย์คุณธรรม ได้ขยายผลต่อยอดเป็นโครงการสืบค้นยกย่อง คนดีมีคุณธรรมทั่วทุกภูมิภาค ทั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายในเบื้องต้นในสถานศึกษา อบต. ชุมชน ครอบครัว โดยใช้เครือข่ายแผนแม่บทภาคอีสาน เครือข่ายคาทอลิกภาคเหนือ เครือข่ายดาสัปปะรด สถาบันครอบครัวรักลูก ฯลฯ ทำการเฟ้นหาคนทำงาน/องค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับเรื่องดี ๆ เพื่อเป็นพลังนำไปสู่ผลสำเร็จให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

- โครงการเร่งสร้างคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชนไทย มีที่มาจากปัญหาของสังคมแวดล้อมรอบข้างเด็กและเยาวชนไทยที่นับวันจะทวีความรุนแรง เยาวชนไทยมีความเสี่ยงสูงที่จะมีปัญหาด้านการประพฤติตนให้อยู่ในกรอบศีลธรรมอันดี หากไม่หาทางป้องกันโดยการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดกับเยาวชนไทยนับเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้เด็กและเยาวชนมีคุณภาพที่สามารถช่วยสังคมและประเทศชาติให้ดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข

ความหมายของ "คุณลักษณะ" "คุณธรรม จริยธรรม" และ "คุณลักษณะศึกษา"

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

คุณลักษณะ (character) หมายถึง สภาพหรือสิ่งมีอยู่ประจำในบุคคลที่แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล

คุณธรรม (virtue) หมายถึง สภาพคุณงามความดี

จริยธรรม (moral or morality or ethics) มีความหมายเช่นเดียวกับศีลธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ความประพฤติหรือหน้าที่ที่ชอบที่ควรปฏิบัติในการครองชีวิต

คุณธรรม จริยธรรม (moral virtue) หมายถึง สภาพคุณงามความดีที่ประพฤติปฏิบัติหรือหน้าที่ที่ควรปฏิบัติในการครองชีวิต หรือคุณธรรมตามกรอบจริยธรรม

คุณลักษณะศึกษา (character education) เป็นการจัดการศึกษา หรือกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มุ่งเน้นการพัฒนาบุคคลให้มีพฤติกรรมและความคิดที่ดั่งตามอุดมคติที่สังคมพึงประสงค์ ซึ่งหมายถึง กระบวนการเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่มุ่งพัฒนาความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและพฤติกรรมที่ดีในปัจเจกบุคคลเพื่อสร้างสรรค์สังคมที่ดีต่อไป

ตามโครงการนี้ คำว่า "คุณลักษณะ" หรือ "คุณลักษณะที่ดี" (good character) หมายถึง สภาพหรือสิ่งที่มีประจำในเด็กและเยาวชนไทยซึ่งแสดงถึงความแตกต่างของความเหมาะสม ดั่งตาม

สำหรับแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเยาวชนไทยในโครงการนี้ให้ความสำคัญกับการสร้างวัฒนธรรมคุณธรรม (moral culture) ให้กับเด็กและเยาวชนไทย วัฒนธรรมคุณธรรมคือการรู้จักคุณธรรม (moral knowing) ความเชื่อในคุณธรรม (moral belief) การมีทัศนคติที่ดีต่อคุณธรรม (moral attitude) และการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม (moral action) จนเป็นนิสัย มีจิตสำนึก วิจารณ์ญาณที่จะทำสิ่งที่จะเกิดผลดีต่อตนเอง และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม หากบุคคลได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้รู้จักคิด รู้จักเหตุผล รู้จักตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม และเห็นต้นแบบที่ดีจากบุคคลรอบข้างตั้งแต่เด็กก็จะทำให้เขาเป็นคนที่มีคุณธรรม ดังนั้น กระบวนการพัฒนาคุณธรรมจึงต้องเริ่มที่การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เด็กมีความเชื่อว่า คุณธรรมเป็นสิ่งดี เห็นคุณค่าของคุณธรรม ประพฤติและพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีคุณธรรม โดยรอบคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชนไทยที่ต้องการพัฒนา มี ๓ ด้าน ดังนี้

ด้านที่ ๑ คุณลักษณะด้านคุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่เป็นสภาพความดีงามในด้านต่างๆ ซึ่งมี ๔ ชุด ได้แก่

๑) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยแรงผลักดัน หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้กระทำการใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

๒) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้กระทำการใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างต่อเนื่อง

๓) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้ง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยยึดประวิงหรือตักเตือนให้กระทำการใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

๔) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุน หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยส่งเสริมให้กระทำการใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ที่ตั้งไว้

ด้านที่ ๒ คุณลักษณะด้านทักษะทางสังคม หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

ด้านที่ ๓ คุณลักษณะด้านการเรียนรู้ หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหาความรู้ การทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆ

สำหรับเกณฑ์การคัดเลือกโรงเรียนเข้าร่วมโครงการ คือ สถานที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นตัวแทนจากสังกัดต่างๆ เปิดสอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ผู้บริหารและครูมีความตระหนักและให้ความสนใจเข้าร่วมโครงการ ได้โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการนำร่องครั้งนี้ จำนวน ๒๕ โรงเรียนจากสังกัด สพฐ. สช. สกอ. และสำนักงานการศึกษา กทม. และดำเนินการจัดกิจกรรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรมของโรงเรียนเอง ภายใต้การร่วมคิด ให้คำปรึกษา และแนะนำของนักวิจัยในพื้นที่ ตลอดจนส่งเสริมการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของนักเรียนในรูปแบบต่างๆ โดยมีระยะเวลาดำเนินงาน ๔ เดือนในภาคเรียนที่ ๒ ของปีการศึกษา ๒๕๔๘

ผลที่เกิดขึ้น คือ นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีความตระหนัก รู้ในคุณค่าของการปฏิบัติตนในทิศทางที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะการตั้งสัจจะเพื่อพัฒนาตนเอง ความประพฤติและการปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีคุณลักษณะที่ดีสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการในทุกคุณลักษณะ

นักเรียนมีความพอใจที่ได้มีโอกาสได้รับการพัฒนาคุณลักษณะของตนเอง ครูเกิดความตระหนัก และมีความสามารถในการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะแก่ผู้เรียนได้ดีและมีความมุ่งมั่นที่จะดำเนินการต่อเนื่อง นอกจากนี้ ครูยังพัฒนาคุณลักษณะทั้ง ๓ ด้าน

นอกจากผลที่เกิดแก่นักเรียนดังกล่าวแล้ว สิ่งที่ได้เรียนรู้ และถือเป็นบทเรียนสำคัญสำหรับการประยุกต์และวางแนวทางการดำเนินงานต่อไป มีดังนี้

๑) ต้องมีการสร้างความศรัทธา เชื่อมมั่น และความภาคภูมิใจให้แก่ผู้บริหารและครูในโรงเรียนที่เข้าร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

๒) ให้อิสระกับโรงเรียนในการบริหารจัดการโครงการด้วยตนเองบนพื้นฐานความคิดและความต้องการของโรงเรียน

๓) การจัดประชุมสมัชชาคุณธรรมช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนได้หลายประการและเป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบแรงและเร็ว

๔) เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนในการริเริ่มวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

๕) ยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์ ชื่นชม ยกย่องผลงานครูเป็นรายบุคคลหรือโรงเรียนเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้ครูหรือโรงเรียนมีกำลังใจในการสร้างงานต่อไป

๖) การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยสอดแทรกคุณธรรมเป็นเรื่องยากกว่าการจัดกิจกรรมเสริม หลักสูตร

หรือโครงการเฉพาะกิจทั้งที่ความจริงแล้วการจัดการเรียน การสอนต้องเป็นการบูรณาการและต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง

๗) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาคุณลักษณะ คือวิสัยทัศน์ของผู้บริหารที่ต้องกำหนดเป็นนโยบาย ของโรงเรียน มีภาวะผู้นำ สามารถชี้แนะการจัดกิจกรรมแก่ครู มีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและต้องมีการจัดหางบประมาณ ในการลงทุนและสร้างแรงจูงใจที่ดีแก่ผู้ปฏิบัติ

ข้อเสนอเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน

๑) สร้างตัวแบบ/ผู้นำ ทั้งพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครู หรือบุคคลตัวอย่างในสังคมการพัฒนาคุณลักษณะ

๒) พัฒนาคุณธรรมและคุณลักษณะอื่นๆ ให้เป็นวิถีชีวิต มีความสอดคล้องกับธรรมชาติ ตอกย้ำให้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีกระบวนการพัฒนาที่บูรณาการสอดแทรกอยู่ในชีวิตการเรียน การปฏิบัติงาน เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ สังคมวัฒนธรรมกับการเรียนการสอน

๓) จัดพื้นที่สร้างสรรค์และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงออกถึงความ สามารถ ศักยภาพ และการปฏิบัติตนตามความเชื่อ ตามแนวทางที่ตนเองคิดสร้างสรรค์ อยู่ในบริบทของการทำความดี มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคม ให้เด็กมีการปฏิบัติและพัฒนาตนเองเข้าใจความหมาย เห็นบทบาท และคุณค่าของตนเองมากขึ้น

๔) สร้างความร่วมมือรวมพลังทั้งจากผู้บริหาร/ครู/อาจารย์ในโรงเรียน พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ชุมชน สังคมในการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทย กำหนดคุณธรรมที่เป็นเป้าหมายและให้ครอบครัว ชุมชนทำกิจกรรมร่วมกัน

๕) สร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน ทำกิจกรรมและเรียนรู้ร่วมกัน ชี้นำวิถีชีวิตและการปฏิบัติในการ อยู่ร่วมกันโดยผ่านกระบวนการที่เป็นธรรมชาติในระบบของชุมชน

๖) พัฒนาเครือข่ายการทำความดี สร้างแนวร่วมในเด็กรุ่นใหม่ เสริมกำลังใจให้เด็กทำความดี ซึ่งการให้รางวัลไม่จำเป็นต้องเป็นเงินเพียงอย่างเดียว

สำหรับการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีหรือคุณธรรมของเด็กและเยาวชนตามโครงการนี้มีหลากหลาย เช่น สร้างสมาธิด้วยการนั่งวิปัสสนา จัดกิจกรรมประเภทสร้างความบันเทิง เช่น การเล่นเกมส์ ดนตรี ศิลปะ จัดกิจกรรมประเภทแข่งขัน จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นต้น อาทิ

- กิจกรรมสร้างกระแสความดี
- กิจกรรมเรียนรู้คู่ความดี
- กิจกรรมรวมพลังสร้างสรรค์ความดี
- กิจกรรมจิตสาธารณะอาสา
- กิจกรรมเล่าเรื่องคนดี/แผนที่คนดีเพื่อจิตสาธารณะ
- กิจกรรมปันน้ำใจให้เพื่อน
- กิจกรรมสานฝันสู่คุณธรรม
- กิจกรรมค้นหาคนดีของสังคม

- สมัชชาเด็กและเยาวชนไทย "ตั้งสัจจะ ปฏิบัติ
พัฒนาตน"

- จัดตั้งชมรมคนดี

ฯลฯ

- นวัตกรรมคุณลักษณะที่ศึกษา : แนวคิดและประสบการณ์
จริงจากผู้ทรงคุณวุฒิ ภายใต้โครงการเร่งสร้างคุณลักษณะที่ดีของเด็ก
และเยาวชนไทย มีหลากหลาย อาทิ

๑) การจัดค่ายพัฒนาคุณภาพจิตสู่ความสำเร็จ
ในการเรียนรู้ ของโรงเรียนตรุณสิกขาลัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และ
พัฒนาตนเองของนักเรียนและบุคลากร ฝึกฝนการเจริญสติและสมาธิ
รวมทั้งฝึกวินัย มารยาทและวัฒนธรรมไทย นักเรียนสามารถนำไปใช้
เป็นแนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างต่อเนื่อง ให้เกิดประโยชน์
และความสุขในวิถีแห่งการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม
ได้อย่างมีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยจะจัดให้มีการเข้าค่าย
วิปัสสนา เรียกว่า Smile Camp ใช้เวลา ๕ วัน เพื่อฝึกสตินอกสถานที่
ทุกปี รายละเอียดของกิจกรรม มีดังนี้

๑.๑) เรียนรู้และฝึกฝนด้วยวิธีวิปัสสนา โดย
ฝึกฝนจากการนั่ง เดิน รับประทานอาหาร และอิริยาบถย่อยในชีวิต
ประจำวัน

๑.๒) เรียนรู้จากการดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งพา
ตนเองและเรียนรู้พฤติกรรมในการอยู่ร่วมกัน เช่น การทำความสะอาด
ที่พัก ฯลฯ

๑.๓) เรียนรู้ผ่านกิจกรรมศึกษาธรรมชาติ

โดยสังเกต พัฒนาสติและจิตใจด้วยนิทานชาดก เพลง และเกมนำ สติต่างๆ

๑.๔) ฝึกฝนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
เชิงบวก เพื่อสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง

๒) วิธีการสร้างศีลให้เกิดในตัวบุคคลด้วยปัญญา
ของโรงเรียนรุ่งอรุณ การพัฒนาคุณธรรมให้กับทุกคนต้องเริ่มจากศีล
ต้องเชื่อก่อนว่าธรรมชาติของมนุษย์พัฒนาได้หากมนุษย์ได้รับการฝึก
ให้เกิดปัญญา และการพัฒนาปัญญาให้เกิดขึ้นกับทุกคน จะต้องเริ่มต้น
จากการฝึกครู ผู้บริหาร ซึ่งเป็นเบ้าหลอมของเด็กก่อน เด็กต้องการ
เบ้าหลอมทั้งจากสังคม โรงเรียน และครอบครัว ทุกคนต้องสำรวจ
ตนเองและใช้กัลยาณมิตรโยนิโสมนสิการ เพื่อทำให้ตนเองได้นำเอา
สิ่งที่ได้คุย ได้ยิน ได้ฟังไปคิด พิจารณาว่าสิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร สิ่งใด
ควรแก้ไขปรับปรุง ใช้หลักนี้อย่างสม่ำเสมอในการวิเคราะห์สิ่งที่ตน
ได้พบเห็นก็จะทำให้ปัญญาเกิดขึ้นทุกครั้ง และพึงระลึกไว้เสมอว่า
"จะทำอะไรให้ดูดี ๆ เด็กเขาจะเป็นผู้รับมรดก" ครูต้องได้รับการพัฒนา
ให้เกิดปัญญาผ่านการได้พูดคุยกัน พูดคุยกับผู้บริหาร ผู้ปกครองหรือ
ผู้อื่น ให้ครูได้ฝึกการสร้างสุนทรียสนทนา หยิบยกเรื่องที่ได้ฟังหรือ
ประสบการณ์ที่ประทับใจนำมาเล่าให้ผู้อื่นได้ฟัง และรับฟังผู้อื่น
จะทำให้เห็นข้อดี ข้อเสียของผู้อื่นและสามารถนำมาปรับตนเองได้
โรงเรียนจะเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา
เด็กผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย มีกิจกรรมครูพบผู้ปกครอง ให้ครูนำ
ปัญหาทั้งหมดมาคุยกับผู้ปกครอง หรือผู้ปกครองคุยกับผู้บริหาร หาทาง
แก้ไขปัญหาหรือปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของเด็ก

การพูดคุยได้นำไปสู่กิจกรรมต่างๆ มากมาย การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของเด็กในโรงเรียน จะใช้วิธีการสอดแทรกจริยธรรมเข้าไป ในทุกสิ่ง ทุกขณะที่เด็กได้คิด ได้ทำ ดังนั้น บุคคลสำคัญที่จะทำให้ เด็ก เกิดการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา ก็คือ ครู ฯลฯ

กิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานวันวิสาขบูชา ศูนย์คุณธรรม ร่วมกับองค์กรภาคีด้านพุทธศาสนา องค์กรที่เกี่ยวข้องและกลุ่ม พุทธศาสนิกชน ได้จัดกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานเป็นครั้งแรก ในวันวิสาขบูชา พ.ศ. ๒๕๔๘ เพื่อสนองนโยบายรัฐบาลจากการที่ องค์กรการยูเนสโก ได้ประกาศยกย่องให้วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญ ของโลก มีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรม ผ่านสื่อทุกรูปแบบ มีผู้สนใจร่วมตั้งสัจจะอธิษฐานครั้งนี้ รวมทั้งสิ้น ๒๘๓,๐๙๖ บัณฑิต (นับถึง ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๔๘) และเมื่อสังเคราะห์ สัจจะอธิษฐาน : ภาวนาทำความดีร่วมกัน จะพบว่า ข้อความของสัจจะ อธิษฐานเป็นประเภทที่แสดงถึงความตั้งใจ มุ่งมั่นที่จะทำความดีสูงสุด ถึงร้อยละ ๙๔ รองลงมาเป็นความปรารถนา ความอยาก สิ่งที่อ่อนหวาน ขอบ และประเภทความรู้ความเชื่อ ร้อยละ ๔ และ ๒ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของข้อความสัจจะอธิษฐาน มีข้อค้นพบ ที่น่าสนใจหลายประเด็น อาทิ

๓) ลักษณะพฤติกรรม

๑) ส่วนใหญ่เป็นพฤติกรรมด้านการเรียนร้อยละ ๓๑ รองลงมาเป็นด้านครอบครัว และความเป็นพลเมืองดี และจริยธรรม ร้อยละ ๒๕, ๑๘ และ ๑๕ ตามลำดับ

๒) เมื่อพิจารณาตามคุณธรรมในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน รวม ๑๕ ด้าน พบว่า คุณธรรมที่มีความถี่ สูงสุด ๔ ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบและความสำนึกในหน้าที่ ร้อยละ ๒๔ รองลงมาความตั้งใจให้ดี ความกตัญญู และความขยันหมั่นเพียร ร้อยละ ๑๙, ๑๗ และ ๑๑ ตามลำดับ

๓) เมื่อพิจารณาตามคุณธรรมศีล ๘ พบว่า คุณธรรมที่มีความถี่สูงสุด ๕ ด้าน คือการเว้นจากการฆ่าสัตว์ มากสุดร้อยละ ๒๙ รองลงมาคือเว้นจากการประพฤติผิดในกาม เว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้องที่บำรุงบำเรอร่างกาย เว้นจากการลักทรัพย์ และเว้นจากการเสพยาเสพติด ดื่มสุรา ของมีนเมา ร้อยละ ๑๘, ๑๔, ๑๔ และ ๑๑ ตามลำดับ

ตัวอย่างข้อความสัจจะอธิษฐาน เช่น "ผมจะไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่เล่นการพนัน และไม่เที่ยวกลางคืนอย่างเด็ดขาด" "จะตั้งใจเรียนมากขึ้น จะไม่สอบตกซ้ำชั้นอีกแล้ว"

๖ สถานภาพผู้ตั้งสัจจะส่วนใหญ่เป็นนักเรียน รองลงมา เป็นสมาชิกในครอบครัว ร้อยละ ๔๔ และ ๒๒ อยู่ในกทม. ร้อยละ ๓๕ รองลงไป คือ นครราชสีมา ร้อยละ ๘ จังหวัดที่มีผู้ตั้งสัจจะอธิษฐานมาน้อยสุดคือปัตตานี กระบี่ และยะลา ร้อยละ ๐.๐๓, ๐.๐๔ และ ๐.๐๕ ตามลำดับ

นอกจากการสังเคราะห์จากบัตรสัจจะอธิษฐานแล้ว ได้มีการสัมภาษณ์แบบจัดกลุ่มสนทนา (focus group interview) จากผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ในเขตกทม. จากสาขาวิชาชีพ ๑๐ กลุ่ม

กลุ่มละ ๑๐ คน ได้แก่ กลุ่มนักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ ครู พนักงาน รัฐวิสาหกิจ พ่อค้า/แม่ค้า พนักงานบริษัท ผู้ใช้แรงงาน พระภิกษุ และกลุ่มต้องขัง ผู้ร่วมสนทนาทั้ง ๑๐ กลุ่มให้ข้อมูลว่า ชอบและรู้สึกดี กับกิจกรรมนี้ เป็นกิจกรรมที่สามารถกระตุ้นให้ประชาชนชาวไทย และปลุกจิตสำนึกคนไทยให้เห็นความสำคัญของการทำความดีมากขึ้น พร้อมทั้งมีข้อเสนอให้มีการดำเนินงานต่อเนื่อง โดย

๑) จัดกิจกรรมติดตามผลการทำความดีตามสัจจะ
อธิษฐาน

- กลุ่มข้าราชการเสนอให้มีการรวบรวมสัจจะ
อธิษฐานที่มีความหมายดีๆ ประกาศให้เป็นที่รับรู้ รวบรวมทูลเกล้าฯ
ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

- กลุ่มนักศึกษาเสนอให้มีการสุ่มสัมภาษณ์ติดตามว่า
ได้ทำความดีตามที่ตั้งสัจจะอธิษฐานไว้ต่อเนื่องหรือไม่

- กลุ่มลูกจ้าง และกลุ่มผู้ต้องขังเสนอให้มีการ
ประกาศผลคนทำดีที่มีความหมายผ่านสื่อ

- กลุ่มครูเสนอให้มีการวิจัยติดตามประเมินผล

๒) ขยายผลการจัดกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐาน

- กลุ่มนักเรียน เสนอให้มีการนำกิจกรรมสัจจะ
อธิษฐานขยายลงสู่องค์กร จัดในรูปแบบเครือข่าย มีการประชาสัมพันธ์
ให้สมาชิกเครือข่ายเข้าใจกิจกรรมแล้วนำไปขยายผลในโรงเรียน/
องค์กรอื่นๆ ต่อไป และควรให้ข้าราชการผู้ใหญ่ทำเป็นตัวอย่าง

- กลุ่มพระภิกษุ เสนอให้สถาบันศาสนาร่วมมือ
กับสถานศึกษาจัดกิจกรรมทำความดีตามสัจจะอธิษฐานเป็นกิจกรรม

ประจำ และพร้อมจะไปช่วยเป็นวิทยากรให้สถานศึกษาทุกแห่ง

- กลุ่มพนักงานบริษัท เสนอให้ทำกิจกรรม ส่งเสริมการทำความดีตามสัจจะอธิษฐานเป็นรายการพิเศษเดือนละ สัจจะทุกเดือนต่อเนื่องกัน

- กลุ่มผู้ต้องขังเสนอให้มีการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม ผู้มีสัจจะเดียวกันให้มีปฏิสัมพันธ์กัน

- กลุ่มลูกจ้างเสนอให้ชักชวนบุคคลอื่นๆ เข้าร่วม กิจกรรมแบบแซร์ลูกโซ่

๓) ดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนคนไทย ให้มี คุณธรรมเพิ่มขึ้น โดย

- ให้มีองค์กรที่รับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องคุณธรรม นักเรียน

- ให้กระทรวงศึกษาธิการดูแลด้านการทำความดี ของนักเรียนอย่างจริงจัง สร้างความเข้าใจอันถ่องแท้ในเรื่องสัจจะ อธิษฐาน การจัดทำสมุดความดี การจัดกิจกรรมเข้าค่ายความดี หรือค่ายคุณธรรม เน้นการปฏิบัติไม่ใช่เพียงแต่คิดและพูด สอนสอดแทรกคุณธรรมในวิชาต่างๆ เน้นให้นักเรียนซึมซับการทำความดีในโรงเรียนและที่บ้าน

- จัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบดูแลโครงการ ด้านคุณธรรมของคนไทย

ข้อเสนอแนะ

๑) ยุทธศาสตร์ในการจัดกิจกรรมต่อเนื่อง โดยเลือกใช้ยุทธศาสตร์ที่ใช้ได้ผลในกิจกรรมครั้งนี้เพื่อดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง

ได้แก่

- จัดกิจกรรมที่เป็นนวัตกรรมใหม่ กระตุ้นความสนใจให้คนเข้าร่วมกิจกรรม
- การประชาสัมพันธ์ วิทยุ โทรทัศน์ ให้คนเข้าร่วมกิจกรรมทั่วประเทศ
- การสร้างกระแสสังคมให้คนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคนที่รักดี ไม่ตกกระแส
- การเชิญผู้นำเข้าร่วมตั้งสัจจะอธิษฐานกับประชาชน
- การส่งบัตรสัจจะโดยไม่ต้องติดแสตมป์
- การสร้างสัญลักษณ์ (ตัวดี ตัวเดี่ยว และ สโลแกน) "๑ คน ๑ สัจจะ" "ทำดีได้ ไม่ต้องเดือดร้อน" ที่เป็นรูปธรรมดึงดูดความสนใจ
- การประสานกับภาคีองค์กร และหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

๒) จัดกิจกรรมต่อเนื่อง

- กิจกรรมติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติตามสัจจะอธิษฐานที่ตั้งไว้
- จัดกิจกรรมตามรอยพระพุทธเจ้า หลังจากการตรัสรู้ ซึ่งเป็นการพัฒนาตนเองแล้วจึงเผยแพร่พุทธธรรมเป็นการพัฒนาประชาชนทั่วไป
- เปิด web blog ให้ประชาชนทั่วไปสามารถส่งข้อความรายงานว่าได้ทำความดีอย่างไร ในประเด็นต่างๆ ที่ผู้จัดการ

เว็บไซต์จะได้กำหนด ประเด็นขึ้นและมีรางวัลหรือแรงจูงใจให้ ประชาชน เข้าร่วมกิจกรรม

๕. กรอบแนวคิด (ร่าง) ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย

ยุทธศาสตร์ ๑ เครือข่าย ขยายผล บ้าน วัด โรงเรียน

กรอบแนวคิด

แนวคิดยุทธศาสตร์เครือข่าย เป็นแนวคิดการรวมพลัง (synergy) เพื่อเชื่อมโยงบุคคล/องค์กร เช่น ครอบครัว ผู้เรียน ผู้บริหาร/ครู/พระ/นักบวช และชุมชน เข้าร่วมกระบวนการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย

แนวทางการดำเนินงาน

๑.๑ สร้างความตระหนักในปัญหาและแนวทางในการแก้ไข โดยใช้กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ในการสร้างความเข้าใจแต่ละกลุ่มบุคคล/องค์กรเป้าหมาย เช่น ใช้สื่อมวลชนรณรงค์อย่างต่อเนื่อง และกว้างขวางทั้งสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ในหน่วยงานระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น จัดทำเอกสารฉบับย่อหรือจดหมายข่าว กระจายข้อมูลข่าวสารกิจกรรม เปิดเวทีระดมความคิดเห็นอย่างต่อเนื่องทั้งระดับใหญ่และระดับย่อย

๑.๒ แสวงหาแกนนำที่ดีของเครือข่าย บ้าน วัด โรงเรียน และการบูรณาการของแต่ละเครือข่ายจำแนกตามเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้แกนนำเหล่านี้เป็นผู้เล่นหลัก (key actor) ที่จะผลักดัน

กระบวนการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย ซึ่งแกนนำ อาจเป็นกลุ่มผู้นำที่มีตำแหน่งเป็นทางการ เช่น ผู้ทรงคุณวุฒิ นักธุรกิจ ข้าราชการหรือผู้นำที่ไม่มีตำแหน่งเป็นทางการ เช่นพ่อแม่ นักเรียน ครู/อาจารย์ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา เป็นต้น

๑.๓ สร้างแนวร่วมสมาชิกของเครือข่าย ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยตั้งแกนนำปัจเจก/กลุ่ม/องค์กร ที่มีความพร้อมสร้างแนวร่วมทั้งระดับสาธารณะผ่านสื่อมวลชน การจัดสัมมนาหรือ การเปิดเวทีระดมความคิดเห็นในวงกว้าง รวมทั้งขยายแนวร่วม ผ่านระบบความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว ระดับชุมชนโดยวิธีอบรม เชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ ๒ ต้นแบบ สืบทอด

กรอบแนวคิด

ด้วยความเชื่อมั่นว่า คนทุกคนล้วนมีดี มีความรู้อยู่ในตัวเอง ถ้าทุกคนสำนึกว่า ตนเองมีความรู้อยู่ในตัวเอง มีศักดิ์ศรี มีคุณค่าแห่งความเป็นคน ภูมิใจในความถนัด ความเชี่ยวชาญของตนเอง และได้รับการยอมรับจากคนในสังคมก็จะทำให้มีกำลังใจและอยากทำความดีมากขึ้น ระบบการศึกษาควรให้ความสำคัญกับความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนซึ่งเกิดจากการทำงาน สร้างและสะสมความรู้ตลอดจนประสบการณ์ชีวิต ดังนั้น การเรียนรู้ควรเป็นการเรียนรู้ในชีวิตจริง ปฏิบัติจริง มีฐานอยู่ในวัฒนธรรมหรือในวิถีชีวิตร่วมกันแทนที่จะใช้วิชาหรือตำราเป็นตัวตั้ง โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และสังเคราะห์สิ่งที่เรียนรู้ในฐานวัฒนธรรม

ให้เป็นปัญญาที่สูงขึ้น แล้วนำปัญญากลับมาใช้ในชีวิตจริงและปฏิบัติจริงอีกเป็นวงจร

ดังนั้น เพื่อสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว จะต้องร่วมมือกันค้นหาและถอดความดีที่มีอยู่ในตัวของทุกคน และร่วมกัน จัดทำแผนที่ความดีของคนในด้านต่าง ๆ นำมาสื่อสารเรียนรู้ร่วมกัน เกิดแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายทั่วทั้งแผ่นดิน ซึ่งนับเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคม

แนวทางการดำเนินงาน

๒.๑ สนับสนุนและส่งเสริมการสืบค้น ถอดรหัสความเป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรมทั้งในและนอกสถานศึกษา อันได้แก่ ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา นักการภารโรง พ่อค้า-แม่ค้า นักเรียน/นักศึกษา คนในชุมชน ฯลฯ และจัดทำเป็นแผนที่คนดี

๒.๒ สนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเผยแพร่ความดี ทั้งในกลุ่มเดียวกัน ระหว่างกลุ่มและ/หรือประเภทของความดีที่บุคคล/กลุ่มตกลงร่วมกันเพื่อให้ทุกคนได้รับรู้เกิดการยอมรับ มีความศรัทธา ในกันและกัน และภาคภูมิใจในตัวเอง

๒.๓ สนับสนุนการขยายผลคนทำความดีทั่วทุกภูมิภาค ให้เป็นพลังของคนทำความดีที่ร่วมขับเคลื่อนชุมชนให้เข้มแข็ง และสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

ยุทธศาสตร์ ๓ รณรงค์ สร้างเจตคติ ปรับพฤติกรรม

กรอบแนวคิด

กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษา

เพื่อส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา โดยการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษา ที่เชื่อมโยงบ้าน สถาบันศาสนา สถานศึกษา ซึ่งเป็นเป้าหมายหล่อมคุณธรรมที่ดั่งามอันสำคัญ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐบาลที่มีความมุ่งมั่นที่จะสร้างสังคมให้มีความเข้มแข็ง และส่งเสริมให้คนไทยในชาติอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข ยุทธศาสตร์การรณรงค์ จึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนให้ทุกกลุ่มเป้าหมายเกิดการรับรู้ เข้าใจ เกิดการสร้างเจตคติและนำไปสู่การปรับพฤติกรรมในการดำเนินวิถีชีวิต และนำพาให้สังคมและประเทศชาติ เป็นสังคมคุณธรรม

ดังนั้น จึงจำเป็นต้องรณรงค์ให้นักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครอง ผู้บริหาร ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา รวมทั้งประชาชนทั่วไป และทุกภาคส่วนของสังคม เกิดการรับรู้ เข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญที่ประเทศไทยจะต้องใช้คุณธรรมเป็นหลักในการดำเนินวิถีชีวิต และร่วมกันสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม รวมทั้งปรับพฤติกรรมการดำรงวิถีชีวิต มาเป็นสังคมที่มีคุณธรรมเป็นตัวตั้ง และอยู่ร่วมกันอย่างพอเพียง สงบร่มเย็นและสมานฉันท์

แนวทางการดำเนินงาน

๓.๑ รณรงค์เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย โดยจัดทำฐานข้อมูลเครือข่ายคุณธรรม ประชุม/สัมมนา/เสวนา เพื่อขยายเครือข่ายคุณธรรมทุกภาคี ทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาทุกภาคของประเทศ จัดประชุมเพื่อประกาศ

เจตนารมณ์ของกระทรวงศึกษาธิการในการเสริมสร้างสังคมคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย และจัดสัมมนา "สังคมคุณธรรมนำความรู้" เพื่อเป็นศูนย์รวมเครือข่ายทุกภาคส่วนในการเผยแพร่ผลสำเร็จในการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย

๓.๒ ผลิตและเผยแพร่สื่อเพื่อการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ อย่างแพร่หลายและต่อเนื่อง ทั้งโทรทัศน์ วิทยุ สิ่งพิมพ์ และสื่ออื่น ๆ โดยมีการผลิตและเผยแพร่สารคดีที่เกี่ยวข้อง เช่น การประกาศเจตนารมณ์ของกระทรวงศึกษาธิการ ผลิตสื่อ/นำเสนอต้นแบบและตัวอย่างคุณธรรมของบ้าน วัด โรงเรียน จัดรายการสนทนา/สัมภาษณ์ทางสถานีโทรทัศน์และวิทยุ ถ่ายทอดสดการประชุม/สัมมนา ผลิตสปรอตเพื่อการรณรงค์และสร้างกระแส จัดทำเอกสารคู่มือการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย จัดทำบทความ/รายงาน เผยแพร่ผ่านหนังสือพิมพ์ รวมทั้งเปิดเว็บไซต์ให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไปแสดงความคิดเห็น และการจัดทำโปสเตอร์ แผ่นพับ และสื่อรณรงค์ในรูปแบบของที่ระลึกต่าง ๆ เผยแพร่อย่างแพร่หลาย

๓.๓ ฝึกอบรมพัฒนาจิตแก่นักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา รวมทั้งประชาชนทั่วไปให้มีความสงบ เบิกบานแจ่มใส เห็นจิตของตนเอง จะคิดดี คิดชั่วอย่างไรก็รู้เห็นโทษภัยเพื่อละอายความชั่ว ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทำจากภายในสู่ภายนอก เป็นการพัฒนาคุณธรรมที่สมบูรณ์

๖. แนวทางการดำเนินงาน โครงการคุณธรรมนำความรู้ ของกระทรวงศึกษาธิการ

ในการดำเนินงานโครงการคุณธรรมนำความรู้ของกระทรวง
ศึกษาธิการได้แบ่งช่วงระยะเวลาเป็น ๓ ช่วง

ช่วงที่ ๑ (๓ เดือน ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๔๙) ร่วมคิด - ทำ
ความเข้าใจให้ตรงกัน

ช่วงที่ ๒ (๔ เดือน มกราคม - เมษายน ๒๕๕๐) ร่วมวางแผน
- แบ่งงานกันทำ

ช่วงที่ ๓ (๕ เดือน พฤษภาคม - กันยายน ๒๕๕๐) ร่วมทำ
- รณรงค์ - เห็นผล

(รายละเอียดในหน้า ๗๗)

๗. กลไกเชิงยุทธศาสตร์ : เจ็อนไขสู่ความสำเร็จ

๗.๑ ระดับนโยบาย : คณะกรรมการเสริมสร้างคุณธรรม
ในระบบการศึกษาไทย

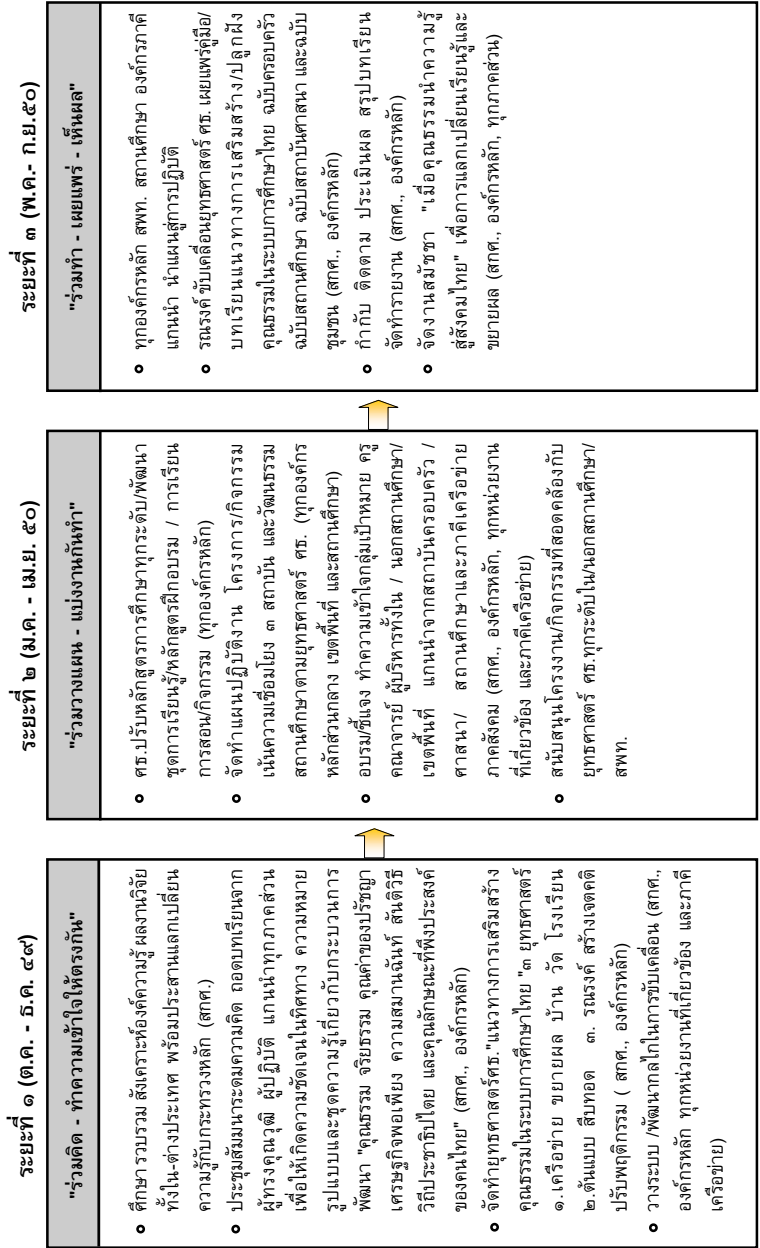
๗.๒ ขั้บเคลื่อนยุทธศาสตร์ ๒ ระดับ คือ

ระดับเขตพื้นที่การศึกษา : คณะกรรมการเขตพื้นที่
การศึกษา

ระดับสถานศึกษา : คณะกรรมการสถานศึกษา

๗.๓ เร่งสร้างวัฒนธรรมสถานศึกษา จากคุณธรรมพื้นฐานที่กำหนด ให้ผู้บริหารโรงเรียนกำหนดเป็นนโยบาย วัฒนธรรมองค์กร ที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องยึดปฏิบัติ และทำให้เกิดขึ้นในพฤติกรรมของผู้บริหาร ครูและนักเรียน

แนวทางการดำเนินงาน โครงการคุณธรรมนำความรุ่งเรืองของกระทรวงศึกษาธิการ

การรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ และการติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการแต่ละระยะ

บรรณานุกรม

- ประเวศ วะสี. (๒๕๔๙) **คุณธรรมนำการพัฒนา ยุทธศาสตร์สังคม
คุณธรรม.** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนา
พลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหาร
และพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)
- ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม)
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).
- _____. (๒๕๔๙) **คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม
จริยธรรมของประเทศเยอรมัน.** กรุงเทพฯ : พริกหวาน
การพิมพ์
- _____. (๒๕๔๙) **คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม
จริยธรรมของประเทศเวียดนาม.** กรุงเทพฯ : พริกหวาน
การพิมพ์
- _____. (๒๕๔๙) **คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม
จริยธรรมของประเทศศรีลังกา.** กรุงเทพฯ : พริกหวาน
การพิมพ์.
- _____. (๒๕๔๙) **โครงการเร่งสร้างคุณลักษณะที่ดีของเด็กและ
เยาวชนไทย.** กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค
- _____. (๒๕๔๙) **โครงการเร่งสร้างคุณลักษณะที่ดีของเด็กและ
เยาวชนไทย: นวัตกรรมคุณลักษณะดีศึกษา: แนวคิดและ
ประสบการณ์จริงจากผู้ทรงคุณวุฒิ.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
และทำปกเจริญผล, 2549.

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม)
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).

(๒๕๔๙) คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม
จริยธรรมของประเทศฟินแลนด์. กรุงเทพฯ : วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น

_____. (๒๕๔๙) รายงานการวิจัย แผนที่คนดี. กรุงเทพฯ :
พริกหวานกราฟฟิค

_____. (๒๕๔๘) รายงานการวิจัยสังเคราะห์สัจจะ อธิษฐาน
วันวิสาขบูชา เรื่อง สัจจะอธิษฐาน : ปณิธานทำความดี
ร่วมกัน. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (๒๕๔๕) พระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่ แก้ไขเพิ่มเติม
(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕. กรุงเทพฯ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐
พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๕. [http://www.nesdb.go.th/plan10/
plan10.htm](http://www.nesdb.go.th/plan10/plan10.htm)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (๒๕๔๖) ภาพอนาคตและ
คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์. กรุงเทพฯ:
วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น

_____. (๒๕๔๘) มาตรฐานการศึกษาของชาติ. กรุงเทพฯ:
สหายบล็อกการพิมพ์

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.(๒๕๔๙) รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมที่บูรณาการ กิจกรรมการเรียนรู้ ระหว่างวัด โรงเรียน ครอบครัวและ ชุมชน : กรณีศึกษา วัดธารน้ำไหล อำเภอไชยา จังหวัด สุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ: วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น
- _____ (๒๕๔๙) รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการเสริมสร้างคุณธรรม และจริยธรรมที่บูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่าง วัด โรงเรียน ครอบครัวและชุมชน : กรณีศึกษาวัด ราชโอรสาราม เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น.
- _____.(๒๕๔๙) รายงาน การวิจัย เรื่อง รูปแบบการเสริมสร้าง คุณธรรมและ จริยธรรมที่บูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ ระหว่างวัด โรงเรียน ครอบครัว และชุมชน : กรณีศึกษา วัดศรีสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู. กรุงเทพฯ: วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น.
- _____.(๒๕๔๙) รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบการเสริมสร้าง คุณธรรมและจริยธรรมที่บูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ ระหว่างวัด โรงเรียน ครอบครัวและชุมชน : กรณีศึกษา วัดอนงคาราม เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ : วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549) รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมที่บูรณาการ กิจกรรมการเรียนรู้ ระหว่างวัด โรงเรียน ครอบครัวและ ชุมชน : กรณีศึกษา วัดอภิญญาเทสิตธรรม(วัดนาหลวง) อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี. กรุงเทพฯ : วี.ที.ซี.คอม มิวนิคเคชั่น.

_____. (๒๕๔๖) รายงานคุณลักษณะและวิธีการเรียนรู้ของคน ญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.

_____. (๒๕๔๖) รายงานคุณลักษณะและวิธีการเรียนรู้ของคน อังกฤษ. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.

_____. (๒๕๔๖) รายงานยุทธศาสตร์ของสังคมไทยในการสร้าง วิธีการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

_____. (๒๕๔๖)วิธีการเรียนรู้ : คุณลักษณะที่คาดหวังในช่วงวัย. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักนายกรัฐมนตรี. คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ โดย พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๙. http://www.thaigov.go.th/Download/289_แถลงนโยบาย.pdf

ภาคผนวก

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ ๔๕๘/ ๒๕๔๙

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย

ด้วยในการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๔๙ ได้มีมติเห็นชอบแต่งตั้งคณะกรรมการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย อาศัยอำนาจตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว จึงแต่งตั้งคณะกรรมการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑ นายเกษม วัฒนชัย	ที่ปรึกษา
๑.๒ นายสุเมธ ตันติเวชกุล	ที่ปรึกษา
๑.๓ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	ประธานกรรมการ
๑.๔ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน	รองประธานกรรมการ
๑.๕ เลขาธิการสภาการศึกษา	รองประธานกรรมการ
๑.๖ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ

๑.๗	ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	กรรมการ
๑.๘	ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์	กรรมการ
๑.๙	ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	กรรมการ
๑.๑๐	ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	กรรมการ
๑.๑๑	เลขาธิการคณะกรรมการการอาชีวศึกษา	กรรมการ
๑.๑๒	เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา	กรรมการ
๑.๑๓	ประธานกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	กรรมการ
๑.๑๔	ประธานกรรมการการอาชีวศึกษา	กรรมการ
๑.๑๕	ประธานกรรมการการอุดมศึกษา	กรรมการ
๑.๑๖	พระธรรมโกศาจารย์	กรรมการ
๑.๑๗	พระเทพปริยัติวิมล	กรรมการ
๑.๑๘	พระราชครูวามเทพมุนี	กรรมการ
๑.๑๙	นางจรรยา สุวรรณทัต	กรรมการ
๑.๒๐	นางจรี วิจิตรวาทการ	กรรมการ
๑.๒๑	นายชูชัย ศุภวงศ์	กรรมการ
๑.๒๒	นายทศพล เชื้อวานิชยประพันธ์	กรรมการ
๑.๒๓	นายทองอินทร์ วัฒนวิเศษ	กรรมการ
๑.๒๔	นายธนิต เศรษฐบุต	กรรมการ
๑.๒๕	นางสาวนราทิพย์ พุ่มทรัพย์	กรรมการ
๑.๒๖	นายปรีชา ช่างขวัญยืน	กรรมการ
๑.๒๗	นายวงศธร อุดมมะนะ	กรรมการ
๑.๒๘	นายวันชัย วัฒนศัพท์	กรรมการ

- ๑.๒๙ นางวไล ฌ ป้อมเพชร กรรมการ
- ๑.๓๐ นายวินัย สมะฮอน กรรมการ
- ๑.๓๑ นายวิศิษฐ์ ศรีวิชัยรัตน์ กรรมการ
- ๑.๓๒ นายสุทินันท์ ปรัชญพฤทธิ กรรมการ
- ๑.๓๓ นายสุเทพ สุรียามฤทธิ์ กรรมการ
- ๑.๓๔ นางสุภางค์ จันทวานิช กรรมการ
- ๑.๓๕ นางสุমন อมรวีวัฒน์ กรรมการ
- ๑.๓๖ นายอมริวิชช์ นาครทรรพ กรรมการ
- ๑.๓๗ นายอาจอง ชุ่มสาย ฌ อยู่ธยา กรรมการ
- ๑.๓๘ รองเลขาธิการสภาการศึกษา
(นางสิริพร บุญญานันต์) กรรมการและเลขานุการ
- ๑.๓๙ ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กรรมการและผู้ช่วย
เลขานุการ
- ๑.๔๐ ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรรมการและผู้ช่วย
เลขานุการ
- ๑.๔๑ เจ้าหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กรรมการและผู้ช่วย
เลขานุการ
- ๑.๔๒ เจ้าหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กรรมการและผู้ช่วย
เลขานุการ

๒. อำนาจหน้าที่

๒.๑ กำหนดทิศทางในการจัดทำนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแนวทางปฏิบัติในการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย

๒.๒ จัดทำข้อเสนอเพื่อขอความเห็นชอบจากรัฐบาลให้การสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงาน

๒.๓ อำนวยการ มอบหมาย เร่งรัดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนปฏิบัติการรองรับและนำไปปฏิบัติจริง พร้อมกำกับ ติดตามและประเมินผล

๒.๔ ตั้งคณะอนุกรรมการและคณะทำงานเพื่อช่วยดำเนินงานด้านต่างๆตามที่เห็นสมควร

๒.๕ ปฏิบัติงานอื่นตามที่รับมอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป
สั่ง ณ วันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๘

(นายวิจิตร ศรีสอาน)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑. ชื่อโครงการ โครงการคุณธรรมนำความรู้

๒. หลักการและเหตุผล

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕ มาตรา ๖ กำหนดหลักการในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข "การศึกษา" เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างและพัฒนาหล่อหลอมคนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ และการจะบรรลุเป้าหมายเช่นนั้นได้ จะต้องได้รับการศึกษา การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากสภาพแวดล้อมทุกส่วนของสังคม ครอบครัว และการเป็นแบบอย่างที่ดีของครอบครัวให้แก่เด็กและเยาวชนไทย ประกอบกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา มีหน้าที่พิจารณาเสนอแผนการศึกษาแห่งชาติที่บูรณาการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และกีฬาการศึกษาทุกระดับ และให้ความเห็นหรือคำแนะนำแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการหรือคณะรัฐมนตรี จึงเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้มาเป็นตัวหลักของการพัฒนาทุกด้าน

๓. วัตถุประสงค์

เพื่อให้หน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและทุกภาคส่วนของสังคม มีแนวทางและวิธีการในการจัดการศึกษาและปลูกฝังคุณธรรมนำความรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

๔. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๔.๑ เด็กและเยาวชนในทุกระดับการศึกษาจะได้รับการปลูกฝังเรื่องคุณธรรมโดยผ่านการบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ

๔.๒ ครู บุคลากรทางการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วนของสังคมมีความรู้ความเข้าใจในรูปแบบและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม

๕. ระยะเวลาดำเนินโครงการ ปีงบประมาณ ๒๕๕๐ (ตุลาคม ๒๕๔๙ - กันยายน ๒๕๕๐)

๖. เป้าหมายโครงการ

ตัวชี้วัดเชิงปริมาณ

- จำนวนสถานศึกษา ๒๐๐ แห่ง
- เด็ก เยาวชน ครู ผู้บริหาร บุคลากรแกนนำจาก

ทุกภาคส่วนของสังคมได้รับการปลูกฝังคุณธรรมนำความรู้ รวม ๕,๐๐๐ คน เป็นต้นแบบตัวอย่างด้านคุณธรรม

๗. แนวทางการดำเนินงาน

๗.๑ จัดทำนโยบายคุณธรรมนำความรู้

๑) รวบรวม ทบทวน สังเคราะห์และสรุปองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ประชาธิปไตย สมานฉันท์สันติสุข และคุณลักษณะที่พึงประสงค์จากเอกสาร งานวิจัย และผลการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการตลอดจนหน่วยงานต่างๆ

ที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๒) จัดประชุม สัมมนาระดมความคิด ถอดบทเรียน จากผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ กลุ่มนักคิด กลุ่มผู้ปฏิบัติจริง จากบุคลากร ทั้งภาครัฐ (กรม / กระทรวงที่เกี่ยวข้อง) ภาคเอกชนและทุกภาคส่วน สังคม เพื่อกำหนดความหมาย กรอบการดำเนินโครงการ รูปแบบและ กระบวนการในการจัดการศึกษา/ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็ก เยาวชนและประชาชน

๓) จัดทำนโยบาย ยุทธศาสตร์ มาตรการและแนวปฏิบัติ ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ในแต่ละช่วงวัย โดยกำหนดบทบาทของแต่ละภาคส่วนของสังคม หน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่จะต้องให้ความร่วมมือปฏิบัติ เพื่อให้นโยบาย ยุทธศาสตร์บรรลุผล

๔) หน่วยงานองค์กรหลัก ศธ. ปรับหลักสูตร พัฒนาชุด การเรียนรู้ หลักสูตรฝึกอบรม สื่อทุกชนิดเพื่อการชี้แจงทำความเข้าใจ ประสานทุกภาคส่วน หน่วยปฏิบัติที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัดทำแผน บูรณาการลงสู่ปฏิบัติ วางระบบ พัฒนากลไก และนำแผนสู่การปฏิบัติจริง

๕) กำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน สรุป จัดทำรายงานเพื่อให้เกิดการขยายผลในระบบการศึกษาและในสังคมต่อไป

๗.๒ การรณรงค์คุณธรรมนำความรู้สู่สังคมไทย

รณรงค์ ประชาสัมพันธ์เชิญชวนเพื่อสร้างกระแสและกระตุ้น สังคมทุกภาคส่วนโดยผ่านสื่อทุกชนิดอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการจัดเวที เสวนาเครือข่ายกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ สถาบันครอบครัว ชุมชน องค์กรศาสนา สถานศึกษา และสื่อมวลชน ให้เกิดความตระหนักรู้ถึงภัย และความจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่จะต้องปลูกฝังคุณธรรม คุณลักษณะ

ที่สำคัญแก่เด็ก เยาวชนและประชาชน ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายเพื่อให้เกิดการขยายผลในระบบการศึกษาและสังคมต่อไป

๘. **หน่วยงานที่รับผิดชอบ** สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

คณะผู้จัดทำรายงาน

ที่ปรึกษา

ดร. อ่ำรุ่ง จันทวานิช

เลขาธิการสภาการศึกษา

ดร. สิริพร บุญญานันต์

รองเลขาธิการสภาการศึกษา

ผู้พิจารณารายงาน

ดร. สิริพร บุญญานันต์

รองเลขาธิการสภาการศึกษา

นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล

ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษา

และพัฒนาการเรียนรู้

ผู้เขียนรายงาน

นางสาวกุลวิตรา ภั้งคานนท์

สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้

นางสาวพุกฉิสารี อัครกะพู่

สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้

นางสาวสุวิมล เล็กสุขศรี

สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้

นางพิศมัย แฝงนุเคราะห์

สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้

นายวิรัช ตาแก้ว

สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้

นายสำเนา เนื้อทอง

สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้

นางสาวประวีณา ชะลวย

สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้

นางสาวศศิรัศม์ ศรีขกานนท์

สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนา

การเรียนรู้

นางสาวประภาพรพรณ วงศาโรจน์

สำนักนโยบายและแผนการศึกษา

นางฉลวยลักษณ์ สิ้นประเสริฐ

สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา

นางเกื้อกุล ชั่งใจ

สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา

ดร. ฟ้ามุ่ย เรืองเลิศบุญ

สำนักวิจัยและพัฒนาศึกษา